

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

ATZINUMS
pārbaudes lietā Nr. 2024-25-27J
Rīgā

25.03.2025.

Nr. 6-6/14

Par starpinstitutionālās sadarbības programmas "Bērna māja" īstenošanu

Tiesībsargs, pamatojoties uz iesniegumu, uzsāka pārbaudes lietu, lai izvērtētu starpinstitutionālās sadarbības programmas "Bērna māja" paredzēto uzdevumu izpildi, sniegto pakalpojumu kvalitāti, tiesisko regulējumu, kā arī bērnu, kuri ir cietuši no vardarbības, tiesību ievērošanu, saņemot Bērna mājas pakalpojumus.

Izmantotā terminoloģija

Barnahus modelis - Barnahus (islandiešu valodā "māja bērniem") ir atzīts par vadošu bērniem piemērotu, starpdisciplināru un starpinstitutionālu modeli, kas izstrādāts darbam ar cietušiem bērniem un nevardarbīgajiem tuviniekiem. Barnahus ir izveidota ar mērķi ikvienam bērnam nodrošināt saskaņotu un efektīvu palīdzību un novērst retraumatizāciju izmeklēšanas un tiesvedības laikā. Barnahus modeļa pamatā ir pieņēmums, ka galvenais elements ir bērna paustās ziņas, lai varētu identificēt un izmeklēt pret bērnu vērstu vardarbību gan kriminālizmeklēšanas, gan bērna aizsardzības un rehabilitācijas nolūkos. Barnahus modelis piedāvā "viena kontaktpunkta" pieeju, saskaņā ar kuru vienā, bērnam piemērotā vietā atrodas visas attiecīgās institūcijas - policija, sociālie dienesti, bērnu aizsardzības dienesti, fiziskās un garīgās veselības pakalpojumu sniedzēji un prokurors. Bērna mājai ir arī nozīmīga loma galveno ieinteresēto personu informēšanas un zināšanu veicināšanā par vardarbību pret bērniem. Viens no Barnahus pamatuzdevumiem ir palīdzēt sagatavot tiesvedībai derīgas liecības, iegūstot bērna skaidrojumus tā, lai bērnam nebūtu jāierodas

uz tiesu atkārtotu liecību sniegšanai. Otrs pamatuzdevums ir saistīts ar nepieciešamību sniegt bērnam, kas cietis no vardarbības, nepieciešamo atbalstu un palīdzību.¹

Bērna māja - starpinstitucionālās sadarbības programma "Bērna māja", kura ievieš Barnahus modeli Latvijas tiesiskajā sistēmā.

Izmeklēšanas intervija - Barnahus modelī izmantotais termins, ar kuru apzīmē gan izpētes intervijas, gan bērna pratināšanu kriminālprocesa vajadzībām.

Izpētes intervija – saskaņā ar Barnahus modelī piedāvāto skaidrojumu izpētes intervijas tiek veiktas iespējamajos bērnu seksuālās izmantošanas gadījumos, ja bērna sniegtā informācija ir neskaidra, ja iespējamais pārkāpējs nav sasniedzis kriminālatbildības vecumu, kā arī gadījumos, kad bērns sniedz informāciju par iespējamo vardarbības epizodi, bet atsakās atklāt vainīgās personas vārdu. Seksuālajā izmantošanā cietušo bērnu brāļi un māsas var tikt nosūtīti uz Barnahus izpētes intervijām gadījumos, kad vainīgā persona ir upura uzticības lokā un viņam ir bijusi piekļuve bērniem.² Savukārt Latvijas tiesiskajā sistēmā izpētes intervijās tiek noskaidrots bērna viedoklis par bērnu slimnīcas, pašvaldības sociālā dienesta vai bāriņtiesas kompetences jautājumiem, tai skaitā, vai bērnam ir nepieciešams psiholoģisks atbalsts.³

Pratināšana - kriminālprocesuāla izmeklēšanas darbība, kuras saturs ir informācijas iegūšana no pratināmās personas⁴ (cietušā, liecinieka, pārstāvja, kriminālprocesā aizskartā mantas īpašnieka un personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību). Kriminālprocesa likuma 152. un 153.pants paredz īpašu kārtību bērnu pratināšanā.

NICHD⁵ protokols – bērnu pratināšanas protokols, kas ir izstrādāts, lai veicinātu bērna atmiņu un radītu drošības sajūtu pratināšanas laikā. Šis protokols ir balstīts uz pētījumiem par bērnu kognitīvo un emocionālo attīstību un ir izstrādāts tā, lai palīdzētu bērnam justies ērti un droši, ļaujot brīvi izteikties.

¹ Haldošone, O.L. (2017). Barnahus modeļa kvalitātes standarti: Starpdisciplināras un starpinstitucionālas sadarbības veicināšana darbā ar cietušiem bērniem un vardarbības lieciniekiem. Kopsavilkums latviešu valodā, 7.-8. lpp.

² Haldorsson, O. L. (2017). Barnahus Quality Standards: Guidance for Multidisciplinary and Interagency Response to Child Victims and Witnesses of Violence. P 79-80.

³ Ministru kabineta 2023. gada 24. oktobra noteikumi Nr. 608 "Kārtība, kādā tiek īstenota starpinstitucionālās sadarbības programma "Bērna māja"" 16.1. apakšpunkts.

⁴ Kriminālprocesa likuma 145. pants.

⁵ National Institute of Child Health and Human Development Investigative Interview protocol.

1. Pārbaudes lietā konstatētie faktiskie apstākļi

Pārbaudes lieta uzsākta, pamatojoties uz Latvijas juridiskās psiholoģijas asociācijas [...] [personas A] iesniegumiem par riskiem saistībā ar Bērna mājas programmas ieviešanu Latvijā. Viens no iesniegumiem adresēts arī Labklājības ministrijai, Ministru prezidentei, Iekšlietu ministrijai, Tieslietu ministrijai, Valsts policijai, ģenerālprokuroram, Valsts tiesu medicīnas ekspertīzes centram, Rīgas psihiatrijas un narkoloģijas centram, Bāriņtiesu asociācijai, Sociālajiem dienestiem un Bērnu aizsardzības centram (turpmāk- BAC).

Iesniegumā un tā papildinājumos norādīts uz trūkumiem tiesību aktos un to piemērošanā, Bērna mājā organizējot bērnu, kuri ir cietuši no vardarbības, nopratināšanu un sniedzot viņiem psiholoģisko palīdzību. Iesniedzēja lūdza tiesībsargu noskaidrot, vai Bērna mājā bērnu pratināšanā piedalās psihologs bez psihologa sertifikāta un vai šāda kvalifikācijas pazemināšana ir bērnu labākajās interesēs, kā arī izvērtēt, vai nepieciešams veikt grozījumus Bērnu tiesību aizsardzības likuma (turpmāk – BTAL) 5.² pantā, nosakot, ka noteiktās prasības tiktu attiecinātas ne tikai uz psihologa izpētes atzinuma sastādīšanu, bet arī uz jebkuru psihologa profesionālo darbību sadarbībā ar tiesībsargājošajām institūcijām. [Persona A] lūdza arī izvērtēt vardarbībā cietušajiem bērniem nodrošināto pakalpojumu Bērna mājā Latvijā atbilstību starptautiski atzītajam Barnahus modelim.

[Persona A] vērsa tiesībsarga uzmanību, ka, pildot juridiskā psihologa profesionālos pienākumus – nepilngadīgā pratināšanu ar psihologa starpniecību kriminālprocesā, tika konstatēts, ka Bērna mājā mazgadīgai meitenei, saistībā ar aizdomām par emocionālu, fizisku un seksuālu vardarbību, tika organizēta un veikta intervēšana ar audio un video ierakstu un medicīniski-ginekoloģiska izmeklēšana. Pēc tam Bērna māja vērsās Valsts policijā, tika ierosināta krimināllieta un procesuālā kārtībā meitenei tika veikta pratināšana ar psihologa starpniecību un nozīmēta medicīniski-ginekoloģiskā ekspertīze. Bērnu tādējādi bija nepieciešams iztaujāt divas reizes par piedzīvoto vardarbību un divas reizes pakļaut medicīniski-ginekoloģiskai izmeklēšanai. Iesniedzēja lūdza tiesībsargu noskaidrot, vai Bērna mājā tiek veiktas intervēšanas ar video un audio ierakstu un medicīniski-ginekoloģiskas izmeklēšanas saistībā ar aizdomām par vardarbību ārpus kriminālprocesa un vai šāda prakse, kuras rezultātā bērns tiek atkārtoti pakļauts iztaujāšanai par vardarbību un medicīniski-ginekoloģiskai izmeklēšanai, atbilst bērna labākajām interesēm.

2. Pārbaudes laikā veiktās darbības

Tiesībsargs nosūtīja informācijas pieprasījumu BAC un Psihologu sertifikācijas padomei, kā arī lūdza Labklājības ministrijai, Iekšlietu ministrijai, Tieslietu ministrijai, Valsts policijai, Latvijas Republikas prokuratūrai (turpmāk – Prokuratūra), Valsts tiesu medicīnas ekspertīzes centram un Rīgas psihiatrijas un narkoloģijas centram⁶ atsūtīt [personai A] sniegtās atbildes.

Atbildi sniedza BAC⁷ un Psihologu sertifikācijas padome⁸. Savukārt Labklājības ministrija, Iekšlietu ministrija, Tieslietu ministrija norādīja, ka 05.04.2024. iesniedzējai nosūtīja savstarpēji saskaņotu kopīgu atbildi⁹. Labklājības ministrija nosūtīja vēl vienu atbildi 12.06.2024.¹⁰, atbildot uz citu [personas A] iesniegumu, Valsts policija atsevišķu atbildi [personai A] nesniedza, jo iesniegumā izteikto aicinājumu izvērtēšana nav Valsts policijas kompetencē¹¹. Prokuratūra atsūtīja savu sniegto atbildi¹² [personai A]. Valsts tiesu medicīnas ekspertīzes centrs informēja, ka uz [personas A] vēstuli atbildi nav sniedzis, jo centra kompetencē neietilpst profesionālās kvalifikācijas prasību psihologiem izvērtēšana. Rīgas psihiatrijas un narkoloģijas centrs norādīja¹³, ka piekrīt [personas A] iesniegumā paustajam, tāpēc atbilde viņai netika sniegta.

Tiesībsargs 18.02.2025. veica iepriekš pieteiktu pārbaudes vizīti Bērna mājā, kuras laikā tikās ar BAC vadītāju Gunitu Kovaļevsku, Bērna mājas vadītāju Lauru Lediņu un viņas vietnieci Aiju Medni, sociālajām darbiniecēm ([personu B] un [personu C]) un psiholoģēm ([personu D] un [personu E]), apskatīja telpas un izlases kārtībā iepazīnās ar dokumentiem. Pēc vizītes Bērna māja sniedza papildu informāciju rakstveidā.

Ņemot vērā, ka Bērna māja savu darbību ir uzsākusi 01.11.2023., tiesībsargs vērtēja Bērna mājas organizatorisko struktūru un sniegtos pakalpojumus dinamikā, izvērtējot 2024. gadā īstenoto darbību. Tiesībsargs pārbaudes lietā izvērtēja Latvijā ieviestā Barnahus modeļa - starpinstitucionālās sadarbības programmas "Bērna māja" atbilstību Eiropas modeļa Barnahus kvalitātes standartiem.¹⁴

⁶ Sākot ar 2024.gada 25.septembri - Nacionālais psihiskās veselības centrs.

⁷ Bērnu aizsardzības centra 09.09.2024. vēstule Nr. 1-5/37.

⁸ Psihologu sertifikācijas padomes 23.09.2024. atbilde tiesībsargam.

⁹ Labklājības ministrijas 05.04.2024. atbilde Nr.21-22/566 Latvijas Juridiskās psiholoģijas asociācijai.

¹⁰ Labklājības ministrijas 12.06.2024. atbilde Nr. 33-7-01/986 Biedrības "Latvijas Juridiskās psiholoģijas asociācija" [..] [personai A].

¹¹ Valsts policijas 05.09.2024. atbilde Nr.20/CAnos/57335.

¹² Prokuratūras 2024. gada 4. aprīļa atbilde Nr. N-124-2024-00049 [personai A].

¹³ Rīgas psihiatrijas un narkoloģijas centra 07.08.2024 atbilde Nr. RPNC/01-09/24/7820 tiesībsargam.

¹⁴ Eiropas modeļa Barnahus standarti ir pirmais mēģinājums Eiropā definēt intervences pasākumu un dienestu darbības principus, kas tiek saukti par Barnahus modeli. [Barnahus modeļa kvalitātes standarti \(2017\)](#).

3. Barnahus modeļa ieviešana Latvijā

Tiesībsargs jau 2016. gadā¹⁵ vērsa uzmanību, ka nepieciešams uzlabot vardarbībā cietušo bērnu pratināšanu un Barnahus modelis var kalpot kā viens no iespējamiem risinājumiem, lai nodrošinātu atbilstošu palīdzību un atbalstu vardarbībā cietušajiem bērniem.

Labklājības ministrija īstenoja EEZ finanšu instrumenta 2014.- 2021. gada programmas "Starptautiskā policijas sadarbība un noziedzības apkarošana" projektu "Atbalsts Barnahus ieviešanai Latvijā". Projekta vispārējais mērķis bija ieviest Barnahus modeli Latvijā, lai pilnveidotu tiesību aizsardzības sistēmu, nodrošinot starpdisciplināru un starpinstitucionālu sadarbību bērniem, kuri cietuši no vardarbības vai kļuvuši par tās lieciniekiem.¹⁶

2023. gada 20. aprīļa likums "Grozījumi Bērnu tiesību aizsardzības likumā" un Ministru kabineta 2023. gada 24. oktobra noteikumi Nr. 608 "Kārtība, kādā tiek īstenota starpinstitucionālās sadarbības programma "Bērna māja"" (turpmāk – MK noteikumi Nr. 608) no 2023. gada 1. novembra ieviesa starpinstitucionālās sadarbības programmu "Bērna māja" (Barnahus modeli Latvijā). Saskaņā ar BTAL 52. prim pantu, lai sniegtu atbalstu vardarbībā cietušiem bērniem un viņu nevardarbīgajiem tuviniekiem, kā arī lai nodrošinātu iespēju veikt kriminālprocesuālās darbības, valstī ir izveidota Bērna māja, kuru nodrošina BAC.

Bērna māja ir BAC struktūrvienība, tajā strādā 2 sociālās darbinieces, 7 psiholoģes, kas kopā dala 4 psihologu slodzes, un 1 administratore. Struktūrvienību vada nodaļas vadītāja un viņas vietniece. Bērna māja ir izvietota divos stāvos. Augšējā stāvā atrodas galvenā ieeja, administratora darba vieta, uzgaidāmā telpa, sociālo darbinieku kabineti, telpa medicīniskiem izmeklējumiem un izmeklēšanas interviju vieta, kur notiek gan bērna pratināšanas, gan izpētes intervijas. Zemākajā stāvā atrodas telpa, kurā tiešsaistē tiek pārraidīta bērna pratināšanas/izpētes interviju vieta. Ēkā ir izvietotas psihologu konsultāciju telpas.

Starpdisciplināras un starpinstitucionālas sadarbības veicināšana darbā ar cietušiem bērniem un vardarbības lieciniekiem. Autors: Olīvija Linda Haldošone

¹⁵ [Tiesībsarga 03.08.2016. atzinums pārbaudes lietā Nr. 2016-4-4AD Par nepilngadīgo cietušo un liecinieku nopratināšanu](#)

¹⁶ Tiesību akta (22-TA-697) projekta "Grozījumi Bērnu tiesību aizsardzības likumā" sākotnējās ietekmes (ex-ante) novērtējuma ziņojums (anotācija).

3.1. Barnahus modeļa kvalitātes standarti

Lai arī terminam Barnahus ir visai skaidra nozīme, valstīs var būt atšķirīgi Barnahus izveides ceļi un to organizatoriskā struktūra - atšķiras mērķgrupas, lomu un pienākumu sadalījums, kā arī tas, kā institūcijas sadarbojas, īstenojot savas pamatfunkcijas. Piemēram, kuru profesiju pārstāvji veic bērna pratināšanu vai kā tiek sniegti rehabilitācijas un medicīniskie pakalpojumi. Šīs darbības atšķirības norāda uz modeļa elastīgumu un to, kā tas tiek pielāgots dažādām tiesību sistēmām, sociālām struktūrām, kultūras tradīcijām un profesionālajai praksei dažādās valstīs.¹⁷

Tieši tāpēc, ka valstī var tikt izveidota sistēma, kuras ietvaros ir pieļaujams modeļa elastīgums un tā piemērojamība, tika izstrādāti **Eiropas modeļa Barnahus standarti**¹⁸, kas pat gadījumā, ja Barnahus modeļa ieviešanas prakse atšķirtos starp valstīm, nodrošinātu vienotus Barnahus modeļa kvalitātes kritērijus. Barnahus modelis ir izstrādāts, pamatojoties uz pierādījumiem balstītu praksi, tostarp tiesu protokoliem, rehabilitāciju un medicīniskām apskatēm. Īstenojot šo modeli dažādās kultūrās, ir svarīgi uzticēties šiem uz pierādījumiem balstītiem Barnahus principiem. Standartus var pārnest un pielāgot dažādām nacionālām bērnu tiesību aizsardzības sistēmām.

Barnahus principi un prakse tiešā un netiešā veidā ir iekļauti un tiek veicināti daudzās Eiropas Padomes un Eiropas Savienības Eiropas tiesību un politikas pamatnostādnēs, tostarp EP Konvencijā par bērnu aizsardzību pret seksuālu izmantošanu un seksuālu vardarbību (2010. g.), EP Pamatnostādnēs par bērniem draudzīgu tieslietu sistēmu (2010. g.), EP Ieteikumā par bērniem draudzīgiem sociāliem dienestiem (2011. g.), ES Direktīvā par seksuālas vardarbības pret bērniem, bērnu seksuālas izmantošanas un bērnu pornogrāfijas apkarošanu (2011. g.) un ES Direktīvā, ar ko nosaka noziegumos cietušo tiesību, atbalsta un aizsardzības minimālos standartus (2012. g.).¹⁹

Pirmais Barnahus kvalitātes standarts ietver trīs darbības, kas piemērojamas visam procesam no sākotnējā ziņojuma saņemšanas līdz lietas iztiesāšanai, proti, praktiskajā darbā un lēmumu pieņemšanā uzmanības centrā jāliek bērna intereses; jānodrošina, ka tiek ievērotas bērnu tiesības tikt uzklautam un saņemt informāciju; kā arī jānovērš nepamatota kavēšanās. 2.–4. standarts attiecas uz institucionālo sistēmu un organizatorisko struktūru, piemēram, nodrošināt bērniem piemērotu vidi, un attiecas uz visiem Bērna mājā notiekošajiem procesa posmiem. 5.–10.

¹⁷ Haldošone, O.L. (2017). Barnahus modeļa kvalitātes standarti: Starpdisciplināras un starpinstitucionālas sadarbības veicināšana darbā ar cietušiem bērniem un vardarbības lieciniekiem. Kopsavilkums latviešu valodā, 2. lpp.

¹⁸ Turpat.

¹⁹ Turpat, 2.-3. lpp.

standartā ir raksturotas pamatfunkcijas un konkrētas darbības, ko veic Barnahus, piemēram, starpinstitutionāla lietas vadība, izmeklēšanas intervijas (pratināšanas) vai medicīniskās apskates.²⁰

Pārbaudes lietas pielikumā ir pievienots Barnahus modeļa standartu detalizētāks izklāsts un tā ieviešana nacionālajā regulējumā.

3.2. Tiesiskais regulējums

MK noteikumu Nr. 608 mērķis ir izpildīt Ministru kabinetam Bērnu tiesību aizsardzības likuma 52.prim panta ceturtajā daļā doto pilnvarojumu noteikt kārtību, kādā tiek organizēta Bērna mājas īstenošana, sniegti pakalpojumi un veiktas starpinstitutionālās sadarbības procedūras, kā arī personas datu apstrādes apjomu un kārtību. Izstrādājot kārtību, Ministru kabinetam bija jānodrošina, ka Bērna māja ievieš starpnozaru un starpdisciplināru uz cietušo centrētu institutionālās sadarbības modeli vardarbības pret bērniem gadījumos, kā arī tas, lai tiktu uzlabota kriminālprocesā izmantoto pierādījumu kvalitāte. Tiesību akta anotācijā norādīts, ka pierādījumu kvalitātes uzlabošanas kvalitāti plānots sekmēt, nodrošinot, ka vardarbībā cietušā bērna pratināšanu Bērna mājā veic ar pieredzējuša un jomā augsti kvalificēta psihologa starpniecību, kurš specializējies vardarbībā cietušu bērnu pratināšanā; pratināšanā tiks izmantota pierādījumos balstīta metodoloģija; bērna pratināšanā iesaistītās personas un institūcijas tiks speciāli sagatavotas, lai pilnvērtīgi varētu izmantot Bērna mājas pieejamās iespējas un līdzekļus, tajā skaitā pierādījumu fiksēšanas iespējas.²¹

BTAL un MK noteikumi Nr. 608 ietver norādes uz visiem desmit Barnahus kvalitātes standartiem, BTAL nosaka programmai "Bērna māja" trīs uzdevumus:

- 1) vienuviet nodrošināt vardarbībā cietušā bērna labākajām interesēm atbilstošus intervences pasākumus, tai skaitā bērna vajadzību un risku izvērtēšanu, medicīnisko, psiholoģisko un sociālo atbalstu bērnam un tā nevardarbīgajam tuviniekam (Barnahus modeļa 1., 4., 7., 8., standarts);
- 2) nodrošināt iespēju veikt kriminālprocesuālās darbības bērniem, kuri cietuši no noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību, kā arī no Krimināllikuma 125. panta

²⁰ Haldošone, O.L. (2017). Barnahus modeļa kvalitātes standarti: Starpdisciplināras un starpinstitutionālas sadarbības veicināšana darbā ar cietušiem bērniem un vardarbības lieciniekiem. Kopsavilkums latviešu valodā, 10. lpp.

²¹ [Tiesību akta projekta Nr. 23-TA-626 "Kārtība, kādā tiek īstenota starpinstitutionālās sadarbības programma "Bērna māja"" sākotnējās ietekmes \(ex-ante\) novērtējuma ziņojums \(anotācija\)](#)

otrās daļas 9. punktā, 126. panta otrās daļas 7. punktā, 130. panta trešās daļas 6. punktā un 174. pantā minētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem²² (Barnahus modeļa 3., 6., 7. standarts);

- 3) koordinēt un nodrošināt, lai kompetentās institūcijas apmainās ar informāciju, apstrādā nepieciešamos vardarbībā cietušā bērna un ar viņu saistīto citu personu datus, tai skaitā īpašu kategoriju personas datus, kas kompetento institūciju pilnvaru īstenošanai nepieciešami vardarbības pret bērnu gadījuma vadīšanā, neveicot atkārtotu vienas un tās pašas informācijas ieguvu no bērna (atkārtotu bērna iztaujāšanu u. tml.), kā arī nodrošināt saņemtās informācijas uzkrāšanu un veidot statistikas analīzi. (Barnahus modeļa 2., 5., 10. standarts).²³

MK noteikumu Nr.608 2. punkts nosaka, ka, veicot starpinstitucionālās sadarbības procedūras, ievēro šādus programmas darbības principus:

- 1) procesos, kuros iesaistīts vardarbībā cietušais bērns, tostarp izmeklēšanā, ārstniecībā, bērna un ģimenes situācijas novērtēšanā, psiholoģiskās palīdzības, sociālās un medicīniskās rehabilitācijas jomā, nodrošina, ka veicamās darbības atbilst bērna labākajām interesēm (Barnahus modeļa 1. standarts);
- 2) bērna uzklaušāšanu veic saudzīgi un bērnam piemērotā vidē, gādājot par to, lai bērna lietas virzība notiktu bez nepamatotas kavēšanās, pēc iespējas samazinot reižu skaitu, kad bērnam jāstāsta par piedzīvoto (Barnahus modeļa 1. un 4. kvalitātes standarts);
- 3) darbības, kurās nepieciešama bērna iesaiste, veic bērnam piemērotā vidē, institūcijām proaktīvi sadarbojoties, atbilstoši fiksējot nepieciešamo informāciju un apmainoties ar to (2., 4., 5. standarts);
- 4) bērns, viņa pārstāvis vai uzticības persona, kā arī programmā iesaistītie nevardarbīgie tuvinieki programmas īstenošanas laikā saņem informāciju par darbībām, kas tiek vai tiks veiktas, kā arī par pieejamiem atbalsta pakalpojumiem. Bērnam informāciju sniedz vecumam un briedumam atbilstošā veidā (1. un 8. standarts);
- 5) situācijas novērtējumu veic sadarbībā ar tiesībaizsardzības, veselības aprūpes pakalpojumu, bērnu tiesību aizsardzības un sociālās jomas speciālistiem, kas iesaistīti bērna un ģimenes gadījuma risināšanā, lai veikto darbību secība un piešķirtie atbalsta pakalpojumi būtu atbilstoši bērna un viņa nevardarbīgo tuvinieku vajadzībām (2. un 5. standarts);

²² Bērniem, kuri cietuši no viegliem, vidēji smagiem vai smagiem miesas bojājumiem, kā arī bērniem, kuri ir cietuši no fiziskas vai emocionālās vardarbības vai pamešanas novārtā, ja tas ir radījis fiziskas vai psihiskas ciešanas un ja tās nodarījušas personas, no kurām cietušais ir materiāli vai citādi atkarīgs.

²³ Bērnu tiesību aizsardzības likuma 52. prim panta otrā daļa.

- 6) darbībām ar bērnu, kas veicamas programmas ietvaros, saņem bērna likumiskā pārstāvja piekrišanu (1. standarts).

Saskaņā ar MK noteikumu Nr. 608 4. punktu, lai veicinātu speciālistu izpratni un zināšanas par vardarbības pret bērnu gadījumu vadību un sadarbības lomu darbā ar bērniem, kā arī lai veicinātu programmas pieejamību Latvijas reģionos, BAC izstrādā un īsteno padziļinātas mācību programmas Bērnu tiesību aizsardzības likuma 5.¹ panta otrajā daļā minēto speciālo zināšanu pilnveidei: par bērnu saudzējošu pratināšanu; par starpinstitucionālu sadarbību darbā ar bērniem; par sociālās rehabilitācijas pakalpojumu īstenošanu (Barnahus modeļa 9. standarts). BAC saskaņā ar MK noteikumu Nr. 608 6. punktu analizē programmas īstenošanas statistikas datus, informē programmas uzraudzības padomi par programmas darbību un sniedz padomei priekšlikumus par pasākumiem, kas īstenojami programmas pilnveidei (10. standarts).

Tādējādi secināms, ka Latvijas nacionālais regulējums Bērna mājai paredz īstenot visus 10 Barnahus modeļa kvalitātes standartus.

3.3. Prasības psihologiem

Bērna mājā būtiska nozīme ir speciālistiem, īpaši psihologiem. Viņu uzdevumos ir veikt gan bērna pratināšanu saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 153. panta pirmo daļu (6. standarts), gan izpētes intervijas, gan arī sociālās rehabilitācijas ietvaros sniegt bērnam psiholoģisko atbalstu (8. standarts).

Psihologu likuma 3. panta pirmā daļā nosaka, ka personas tiesības veikt patstāvīgu psihologa profesionālo darbību apliecina augstākās izglītības diploms par akreditētas bakalaura studiju programmas un akreditētas maģistra studiju programmas psiholoģijā apguvi vismaz 200 kredītpunktu apjomā, turklāt vismaz viena no šīm programmām ir profesionālā studiju programma, reģistrācija psihologu reģistrā un psihologa sertifikāts noteiktā darbības jomā. Saskaņā ar panta otro daļu psihologs, kurš nav ieguvis psihologa sertifikātu noteiktā darbības jomā, ir tiesīgs veikt psihologa profesionālo darbību, ja viņa izglītība atbilst 3. panta pirmajā daļā noteiktajam, viņš ir noslēdzis līgumu ar psihologu–pārraugu par psihologa pārraudzības īstenošanu un reģistrēts psihologu reģistrā. Psihologa profesionālā darbība līdz psihologa sertifikāta iegūšanai tiek veikta psihologa–pārrauga pārraudzībā.

Psihologam-pārtraugam ir pienākums veicināt pārtraugāmā psihologa profesionālu izpratni, prasmju un zināšanu attīstību, lai nodrošinātu iespējami augstvērtīgāku un kvalitatīvāku profesionālās palīdzības sniegšanu un pārtraugāmā psihologa gatavību patstāvīgi veikt profesionālo darbību noteiktā psihologa profesionālās darbības jomā. Psihologa pārtraudzības mērķis profesionālās darbības sākotnējā procesā, kad psihologs ir salīdzinoši nesen absolvējis augstskolu un ieguvis maģistra grādu, bet nav vēl ieguvis psihologa sertifikātu, atšķiras no tā, kad jau sertificētais psihologs vēršas pie psihologa-pārtrauga. Psihologa-pārtrauga sadarbības mērķis ar nesertificēto psihologu ir veicināt pārtraugāmā psihologa teorētisko zināšanu apjoma paplašināšanu un to praktisku pielietojšanu, kā arī prasmju attīstību, lai pārtraudzības perioda beigās pārtraugamais psihologs spētu sertificēties un strādāt patstāvīgi. Psihologs-pārtraugs uzņemas līdzatbildību pār nesertificētā pārtraugāmā psihologa profesionālo darbību. Psihologam-pārtraugam ir jāpārlicinās, lai pārtraugamais psihologs darbā ar klientu pielietotu atbilstošas metodes un prasmes.²⁴

Nesertificēta psihologa profesionālās darbības veikšanas atbilstības izvērtējums nozīmē, ka psihologs-pārtraugs sniedz novērtējumu šādās pārtraugāmā psihologa profesionālās zināšanas un prasmēs: prasme veidot kontaktu ar klientu; spēja izprast klienta vajadzības un grūtības; klienta gadījumam atbilstošas pieejas un metodes izvēle un lietošana; profesionālās ētikas un normatīvo aktu prasību ievērošana; savu grūtību un ierobežojumu apzināšanās darbā ar klientu; psihologa pārtrauga ieteikumu ievērošana; vienošanās - līguma slēgšana ar klientu un profesionālo robežu ievērošana.²⁵

Saskaņā ar MK noteikumiem Nr. 608 psihologiem, lai veiktu psihologa profesionālo darbību Bērna mājā, ir nepieciešamas Psihologu likumā noteiktās minimālās prasības – psihologa augstākā izglītība, reģistrācija Psihologu reģistrā un izveidota psihologa-pārtraudzība klīniskās un veselības psiholoģijas, juridiskās psiholoģijas vai konsultatīvās psiholoģijas profesionālās darbības jomās.²⁶ Sociālās rehabilitācijas pakalpojumus Bērna mājā var veikt Psihologu reģistrā reģistrēti psihologi, kas darbojas klīniskās un veselības psiholoģijas vai konsultatīvās psiholoģijas profesionālās darbības jomās.²⁷

²⁴ Psihologa pārtraudzības vadlīnijas. Apstiprinātas Psihologu sertifikācijas padomē 10.01.2019., protokola Nr. PSI-3/1; precizēts 06.05.2021. protokola Nr. PSP – 3/5.

²⁵ Turpat, 1.-2. lpp.

²⁶ Ministru kabineta 2023. gada 24. oktobra noteikumu Nr. 608 "Kārtība, kādā tiek īstenota starpinstitucionālās sadarbības programma "Bērna māja"" 16.1., 20.5. apakšpunkts.

²⁷ Turpat, 25. punkts.

Vienlaicīgi MK noteikumu Nr. 608 17. punkts nosaka, ka Bērna mājas psihologam ir tiesības veikt bērna psiholoģisko novērtēšanu, ja ar psihologa starpniecību veiktajā intervijā ar bērnu nav iespējams iegūt informāciju par bērnu slimnīcas, bērna dzīvesvietas pašvaldības sociālā dienesta vai bāriņtiesas kompetences jomas jautājumiem. Bērna psiholoģisko novērtēšanu veic psihologs, kurš atbilst Bērnu tiesību aizsardzības likuma 5.² panta pirmajā daļā noteiktajām prasībām – psihologam jābūt sertificētam klīniskās un veselības psiholoģijas vai juridiskās psiholoģijas profesionālās darbības jomā un iepriekšējai triju gadu profesionālajai darbībai bērnu vai ģimeņu izpētē.

MK noteikumi Nr. 608 nenosaka, kādas prasības ir nepieciešamas psihologam, kurš kriminālprocesa ietvaros veic bērna pratināšanu saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 153. panta pirmo daļu. Noteikumu anotācijā ir norādīts, ka “Ņemot vērā, ka bērna pratināšanas nosacījumus regulē Kriminālprocesa likums, tad līdz ar izmaiņām Kriminālprocesa likumā attiecībā uz prasībām kriminālprocesuālajai darbībai, tostarp noteiktām prasībām psihologam, kas veic pratināšanu, minētais regulējums attieksies uz visiem psihologiem, kas nodrošina bērna pratināšanu kriminālprocesa ietvaros – arī Bērna mājas psihologiem.”²⁸

4. Tiesībsarga vērtējums par Barnahus modeļa kvalitātes standartu ieviešanu Bērna mājā

Izšķir desmit Barnahus modeļa kvalitātes standartus:

1. Pamatprincipi un caurviju aktivitātes (bērna labāko interešu princips, bērna tiesības uz viedokli; kavēšanās novēršana).
2. Starpdisciplinārā un starpinstitucionālā sadarbība (starpdisciplinārās un starpinstitucionālās sadarbības organizēšana, process un prakse).
3. Iekļaujoša mērķgrupa (mērķgrupas definēšana, nediskriminēšana).
4. Bērniem piemērota vide (vieta un pieejamība, iekštelpas, privātums).
5. Starpinstitucionālā lietas vadība (lietas pastāvīga plānošana, pārskatīšana, sekošana; atbalsta personas nodrošināšana).
6. Izmeklēšanas intervijas/pratināšanas (pierādījumiem balstīta prakse un protokoli; kvalificēts personāls).
7. Medicīniskā apskate (novērtējums, ārstēšana, personāls).
8. Terapeitiskie pakalpojumi (novērtēšana un rehabilitācija, kvalificēts personāls, krīzes intervence).

²⁸ Tiesību akta projekta Nr. 23-TA-626 "Kārtība, kādā tiek īstenota starpinstitucionālās sadarbības programma "Bērna māja"" sākotnējās ietekmes (ex-ante) novērtējuma ziņojums (anotācija).

9. Kapacitātes un spēju veidošana (speciālistu apmācība, norādījumi, pārraudzība un konsultācijas).
10. Preventīvi pasākumi (informācijas apmaiņa, informētības veicināšana un ārēja kompetenču veidošana).

Tiesībsargs izvērtēs visu desmit Barnahus modeļa kvalitātes standartu ieviešanu Bērna mājas programmā, ņemot vērā gan tiesiskajā regulējumā noteiktos pienākumus, gan arī faktisko īstenošanu.

4.1. Starpdisciplinārā un starpinstitucionālā sadarbība un lietas vadība (2. un 5. standarts)

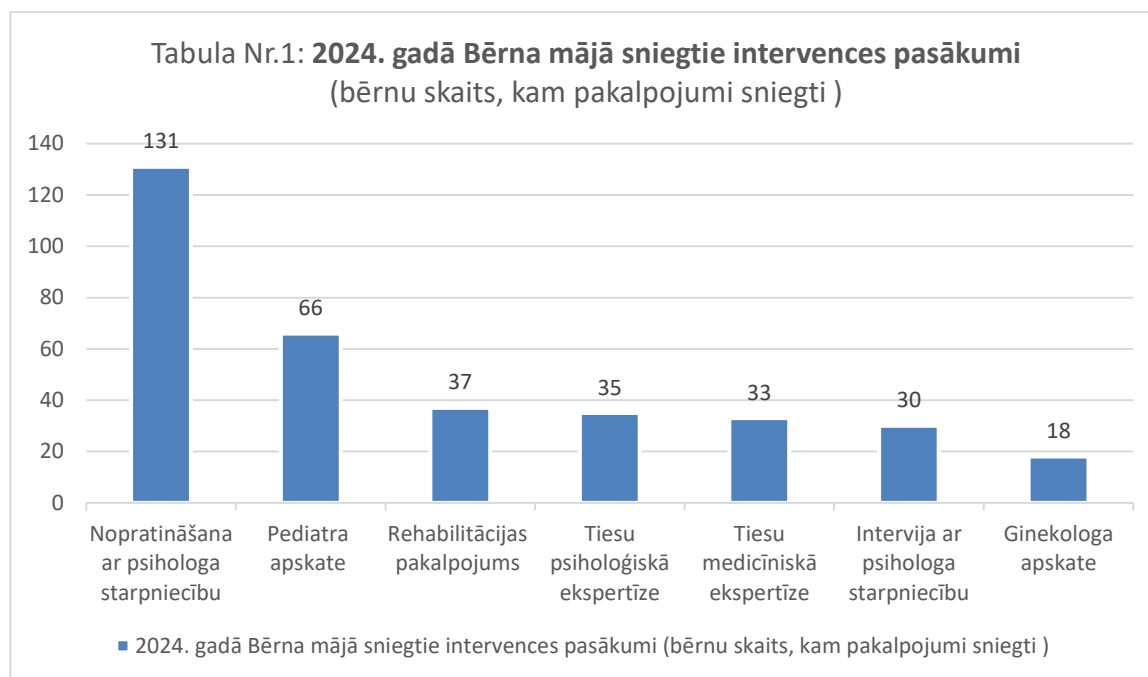
Saskaņā Barnahus modeļa kvalitātes 2. standartu Barnahus modelim jābūt oficiāli iekļautam valsts vai pašvaldību sociālo dienestu vai bērnu aizsardzības dienestu sastāvā, tiesībaizsardzības/tiesu sistēmā vai valsts veselības aizsardzības sistēmā. Barnahus var darboties kā neatkarīgs dienests, ja tam ir piešķirtas likumā noteiktās funkcijas, ko atzīst valsts vai pašvaldības iestādes, tostarp tam ir oficiāls pilnvarojums sadarboties ar attiecīgajām valsts iestādēm. Barnahus kvalitātes 2. standarts paredz, ka sadarbībai ir jābūt strukturētai un pārredzamai, tostarp ir jābūt skaidri noteiktām funkcijām, pilnvarām, koordinācijas mehānismiem un budžetam. Saskaņā ar standartu starpdisciplinārā/ starpinstitucionālā intervence sākas ar sākotnējā ziņojuma saņemšanu, un saskaņotu intervences pasākumu process tiek vadīts līdz pat lietas pabeigšanai.²⁹

BTAL 52. prim pants ievieš Bērna mājas oficiālo statusu, nosakot, ka tas darbojas BAC pārraudzībā. BTAL 52. prim panta otrās daļas 1. punkts nosaka, ka Bērna māja vienuviet nodrošinās vardarbībā cietušā bērna labākajām interesēm atbilstošus intervences pasākumus, tai skaitā bērna vajadzību un risku izvērtēšanu, medicīnisko, psiholoģisko un sociālo atbalstu bērnam un tā nevardarbīgajam tuviniekam.

2024. gadā Bērna mājā uzņemti 172 bērni. 131 bērnam tika veikta pratināšana ar psihologa starpniecību, 30 bērniem notika intervija ar psihologa starpniecību, 33 bērniem tika veikta tiesu medicīniskā ekspertīze, 35 bērniem tiesu psiholoģiskā ekspertīze, 66 bērniem padziļināta pediatra apskate un 18 bērniem ginekologa apskate. Rehabilitācijas pakalpojumu saņēma 37 bērni. Kopumā tika veiktas 192 sociālā darbinieka konsultācijas nevardarbīgajiem vecākiem/likumiskajiem pārstāvjiem, 55 psihologa konsultācijas nevardarbīgajiem vecākiem/likumiskajiem pārstāvjiem,

²⁹ Haldošone, O.L. (2017). Barnahus modeļa kvalitātes standarti: Starpdisciplināras un starpinstitucionālas sadarbības veicināšana darbā ar cietušiem bērniem un vardarbības lieciniekiem. Kopsavilkums latviešu valodā, 20.-22. lpp.

284 psihologa konsultācijas bērniem, nodrošinot sociālās rehabilitācijas pakalpojumu, kā arī 92 padziļinātas telefonkonsultācijas speciālistiem.

Bērna mājai ir izveidota sadarbība ar Bērnu klīniskās universitātes slimnīcu (turpmāk – BKUS). Bērna māja ir noslēgusi līgumu ar BKUS, kas pēc vajadzības nodrošina ginekologa un pediatra pieejamību. Vienlaicīgi Bērna māja sadarbībā ar BKUS var nodrošināt ātrāku ārstniecības pakalpojumu saņemšanu bērniem pēc nepieciešamības (asins, urīna un citu analīžu nodošanas iespēja, padziļināti izmeklējumi un diagnostika).

Kriminālprocesa vajadzībām bērniem vienā dienā ar pratināšanu iespējams nodrošināt arī tiesu medicīnisko ekspertīzi. Arī tiesu psiholoģisko ekspertīzi var nodrošināt Bērna mājā, taču gaidīšanas laiks var ielgt.

Izpētes intervijās, kuras notiek ar psihologa starpniecību, var piedalīties bāriņtiesas, sociālā dienesta un atsevišķos gadījumos, ja ir uzsākta resoriskā pārbaude par iespējamu noziedzīgo nodarījumu, arī Valsts policijas pārstāvji.

Barnahus modeļa kvalitātes 2. standarts ir jānošķir no kvalitātes 5. standarta, kas paredz, ka personāla un attiecīgo Barnahus iestāžu darba neatņemama sastāvdaļa ir starpinstitucionālā lietas pārskatīšana un plānošana, kas tiek veikta, ievērojot savstarpēji saskaņotas oficiālās programmas un procedūras. Tiek regulāri rīkotas lietas pārskatīšanas un plānošanas sanāksmes, kurās piedalās starpinstitucionālās grupas attiecīgās iestādes, notiek pastāvīga sekošana lietai (tiek veikta pastāvīga dokumentēšana par lietas virzību līdz pat tās slēgšanai) un Barnahus nodrošina atbalsta

personu, kas uzrauga starpdisciplināro rīcību. Šo lomu parasti uzņemas sociālie/bērnu aizsardzības dienesti kā lietas vadītāji, ja tie darbojas Barnahus. Ja sociālie/bērnu aizsardzības dienesti neatrodas Barnahus, šo lomu var uzņemt kāds Barnahus darbinieks, kas atbild par sadarbību ar vietējiem sociālajiem/bērnu aizsardzības dienestiem. Barnahus kvalitātes 5. standarts paredz, ka notiek katra bērna apstākļu un pārkāpumu neizdarījušo ģimenes locekļu vajadzību individuālais novērtējums. Lietu pārskatīšanu un plānošanu koordinē un veicina iecelts Barnahus darbinieks. Izraudzītais Barnahus speciālists visā procesā sniedz pienācīgu atbalstu cietušajam un pārraudzību, un tas var palīdzēt mazināt bērna un pārkāpumus neizdarījušo ģimenes locekļu/aprūpētāja nemieru un traumu. Barnahus sistemātiski dokumentē ar konkrēto lietu saistīto informāciju, tostarp, bet ne tikai: cietušā un ģimenes demogrāfiskos datus, izmeklēšanas intervijas un ierašanos uz izmeklēšanas intervijām, starpdisciplināro sanāksmju skaitu, kas rīkotas saistībā ar lietas terapiju un iespēju robežās medicīniskos ziņojumus. Ja bērna un viņa nevardarbīgo ģimenes locekļu atbalsta persona neatrodas Barnahus, par koordināciju ar šo atbalsta personu ir atbildīgs Barnahus darbinieks, kas nodrošina pienācīgu saziņu un pārraudzību.³⁰

Barnahus modeļa kvalitātes 5. standarts iestrādāts BTAL 52. prim panta otrās daļas 3. punktā, saskaņā ar kuru Bērna māja koordinē un nodrošina, lai kompetentās institūcijas apmainās ar informāciju, apstrādā nepieciešamos vardarbībā cietušā bērna un ar viņu saistīto citu personu datus, tai skaitā īpašu kategoriju personas datus, kas kompetento institūciju pilnvaru īstenošanai nepieciešami vardarbības pret bērnu gadījuma vadīšanā. Savukārt MK noteikumu Nr.608 20. 26., 29.-38. punkti piešķir Bērna mājai tiesības pārskatīt, plānot un sekot bērna lietai un bērnam sniegtā atbalsta īstenošanai un tā novērtēšanai (konsultatīvs atbalsts, informācijas apmaiņa, priekšlikumu sniegšana par rehabilitācijas pakalpojumu uzlabošanu konkrētajam bērnam).

Bērna māja informēja (pēc vizītes atsūtītā informācija), ka, ja ģimene ir sociālā dienesta klients, tad gadījuma vadītājs ir sociālā dienesta sociālais darbinieks, ar kuru pēc nepieciešamības sadarbojas Bērna mājas sociālais darbinieks. Ja ģimene nav sociālā dienesta klients, tad gadījuma vadītājs ir Bērna mājas sociālais darbinieks un nepieciešamības gadījumā piesaista sociālo dienestu un/vai bāriņtiesu. Bērna māja sadarbojas ar sociālo dienestu gadījumos, kad bērns kā vardarbībā cietušais rehabilitācijas pakalpojumu saņem dzīvesvietā, nepieciešamības gadījumā nosūtot rekomendācijas sociālajam dienestam un/vai sazinoties telefoniski. Bērna māja sadarbojas ar pakalpojuma

³⁰ Haldošone, O.L. (2017). Barnahus modeļa kvalitātes standarti: Starpdisciplināras un starpinstitucionālas sadarbības veicināšana darbā ar cietušiem bērniem un vardarbības lieciniekiem. Kopsavilkums latviešu valodā, 27.-30. lpp.

sniedzējiem, arī iegūstot atgriezenisko saiti par saņemto psiholoģiskā atbalsta pakalpojumu - pēc sadarbības noslēgšanās tiek saņemts sadarbības pārskats, kas tiek pievienots bērna lietai.

Izlases veidā iepazīstoties ar dažām Bērna mājas lietām, secināms, ka atsevišķos gadījumos Bērna mājas sociālie darbinieki gatavo informācijas pieprasījumus, lai noskaidrotu, vai bērnam tiek nodrošināti rehabilitācijas pakalpojumi. Vizītes laikā tika norādīts, ka atsevišķos gadījumos ir grūtības savlaicīgi iegūt pilnīgu informāciju par bērnu, kas apgrūtina visaptverošas pieejas īstenošanu. Juridisku šķēršļu dēļ BAC nav piekļuves SOPA (Pašvaldību sociālās palīdzības un sociālo pakalpojumu administrēšanas lietojumprogramma) un BARIS (Bāriņtiesu informācijas sistēma). Jautājums tiek pakāpeniski risināts, ieviešot DigiSoc sistēmu (plānots 2026. gadā), kuras lietotājs būs arī Bērna māja.

Šobrīd Bērna mājā strādā divi sociālie darbinieki. Sociālajiem darbiniekiem ir darba pieredze darbā ar vardarbībā cietušajiem bērniem. Sociālā darbinieka amata aprakstā kā amata pienākums ir noteikts Bērna mājas klientiem plānot un sniegt sociālo atbalstu un sociālo jautājumu risināšanu, tajā skaitā iesaistot citas atbildīgās valsts un pašvaldību institūcijas atbilstoši bērna labākajām interesēm. 70% no amata pienākumiem jābūt saistītiem ar gadījumu vadīšanu un atbalsta nodrošināšanu, nodrošinot vardarbībā cietušā bērna labākajām interesēm atbilstošus intervences pasākumus, tajā skaitā bērna situācijas izvērtēšanu un sociālā atbalsta plānošanu un sniegšanu bērnam un tā nevardarbīgajam tuviniekam.

Bērna mājas vadības un BAC ieskatā ilgstošu un kompleksu sociālās funkcionēšanas grūtību gadījumos ģimenei un bērnam atbalsts un uzraudzība nepieciešama ilgstoši (gadiem) un kompleksi, piesaistot plašu pakalpojumu grozu, tādēļ piemērotāk būtu, ja šo atbalstu sniegtu un gadījuma vadītājs būtu sociālais dienests. Bērna māja nepārņem sociālā dienesta funkcijas, bet sadarbojas ar sociālo dienestu. Bērna mājas sniegtais psiholoģiskais atbalsts bērnam, t.sk iesaistot vecāku, ir vērsts uz traumas seku mazināšanu. Savukārt kompleksu, ilgstošu ģimenes grūtību gadījumā Bērna mājas sniegtais atbalsts ir jēgpilns un var notikt tad, ja notiek vai tiek turpināts sociālais darbs ar ģimeni.

Bērna mājas vadība norādīja, ka sociālais dienests tiek informēts tikai gadījumos, ja bērnam vai ģimenei ir konstatēti riski vai cita būtiska informācija, par kuru būtu nepieciešams informēt sociālo dienestu. Sociālais dienests tiek informēts vai nu rakstiski, vai telefoniski.

Vienlaicīgi Bērna mājas darbinieki (vadītāja, vadītāja vietniece un psihologi) norādīja, ka rehabilitācijas pakalpojumi vardarbībā cietušajiem bērniem ir nodrošināmi tikai gadījumos, ja bērns to vēlas (tam piekrīt). Vardarbībā cietušo rehabilitācija tiek pārtraukta, ja bērns vai viņa vecāki nesadarbojas (netiek vests uz konsultācijām vai arī atsakās no rehabilitācijas).

Kopumā vērtējams, ka ir izveidots labs institucionālais ietvars, lai īstenotu Barnahus modeļa kvalitātes 2. standartu – vienuviet var nodrošināt vairāku nozaru pārstāvniecību (ārstniecisko, sociālo un tiesībsargājošo). Pozitīvi vērtējams, ka Bērna mājai 2026. gadā tiks nodrošināta piekļuve sociālā dienesta un bāriņtiesu informācijas sistēmām.

Tomēr Barnahus modeļa kvalitātes 5. standarta nodrošināšana būtu uzlabojama, sevišķi attiecībā uz bērniem, kas ir cietuši no seksuālās vardarbības. Visām lietām, kurās bērns ir cietis no seksuālās vardarbības, būtu nepieciešama starpinstitucionāla gadījuma vadība, ko nedrīkstētu atstāt tikai pašvaldības sociālā dienesta ziņā. Neskaidrība par to, kuram būtu jāuzņemas gadījumu vadīšanu vardarbībā cietušo bērnu lietās, paver risku, ka bērnam netiek nodrošināta viņam nepieciešamā palīdzība un atbalsts, kas savukārt nesasniedz Bērna mājai izvirzīto uzdevumu³¹. Bērna mājas institucionālā uzbūve ir pielāgota tādējādi, lai tā varētu nodrošināt efektīvu starpinstitucionālo sadarbību lietās, kur bērns ir cietis no vardarbības. Bērna māja tika radīta ar mērķi kļūt par vietu, kurā strādā īpaši apmācīti un kvalificēti darbinieki, kas var profesionāli izvērtēt seksuālā vardarbībā cietušā bērna vajadzības.

Tiesībsargs pārbaudes lietas atzinumā par pirmstiesas izmeklēšanas efektivitāti norādīja, ka viena no identificētajām problēmām, kādēļ pirmstiesas izmeklēšana kavējas, ir bērna interešu nepietiekama pārstāvība.³² Bērna māja varētu kļūt par vietu, kur bērnam visa kriminālprocesa laikā būtu pieejama atbalsta persona, kas sniegtu ne tikai bērnam nepieciešamo palīdzību, bet arī proaktīvi rīkotos gadījumos, ja bērna intereses un tiesības kriminālprocesā netiktu atbilstoši pārstāvētas.

³¹ Saskaņā ar BTAL 52. prim pantu: vienuviet nodrošināt vardarbībā cietušā bērna labākajām interesēm atbilstošus intervences pasākumus, tai skaitā bērna vajadzību un risku izvērtēšanu, medicīnisko, psiholoģisko un sociālo atbalstu bērnam un tā nevardarbīgajam tuviniekam un koordinēt un nodrošināt, lai kompetentās institūcijas apmainās ar informāciju, apstrādā nepieciešamos vardarbībā cietušā bērna un ar viņu saistīto citu personu datus, tai skaitā īpašu kategoriju personas datus, kas kompetento institūciju pilnvaru īstenošanai nepieciešami vardarbības pret bērnu gadījuma vadīšanā.

³² Tiesībsarga atzinums pārbaudes lietā Nr. 2021-24-2B "Par noziedzīgo nodarījumu, kas vērsti pret bērna tikumību un dzimumneaizskaramību, izmeklēšanu", 3.4. sadaļa. Pieejams: https://www.tiesibsargs.lv/wp-content/uploads/migrate_2022/content/atzinumi/atzinums_lieta_nr_2021_24_2b_1641931654.pdf

Pilnveidojama būtu arī Bērna mājas kapacitāte sniegt kvalitatīvus sociālās rehabilitācijas pakalpojumus³³, kas nodrošinātu ne tikai kvalitatīvu bērna rehabilitāciju pēc traumas, bet arī sekmētu Bērna mājas atbalsta lomu bērnam un viņa nevardarbīgiem tuviniekiem visa kriminālprocesa laikā.

Lai uzlabotu Bērna mājas kapacitāti nodrošināt tādu lietu vadību, kurās ir bērns, kas cietis no seksuālās, fiziskās vai emocionālās vardarbības, būtu nepieciešams izvairīties no iesaistes lietās, kuras nav saistītas ar noziedzīga nodarījuma veikšanu pret bērnu.³⁴ Vienlaicīgi būtu nepieciešams ieviest papildu sociālā darbinieka amata vietas, kuri varētu pilnvērtīgi vadīt visus Bērna mājas kompetencē esošos gadījumus.

4.2. Mērķgrupas definēšana un piemērotas vides nodrošināšana (3. un 4. standarts)

Barnahus kvalitātes 3. standarts norāda, ka mērķgrupā ietilpst visi bērni, kas ir kļuvuši par visu veidu vardarbīga nozieguma upuriem un/vai tā lieciniekiem. Pārkāpumus neizdarījuši ģimene/aprūpētāji ir sekundārā mērķgrupa. Mērķgrupās iekļauj visus bērnus, kas cietuši no visu veidu vardarbības vai bijuši tās liecinieki, tostarp, bet ne tikai no fiziskās un emocionālās vardarbības, vardarbības ģimenē, seksuālās vardarbības un izmantošanas, komerciālās izmantošanas, cilvēku tirdzniecības, dzimumorgānu kropļošanas un ar goda aizskaršanas motīviem saistītiem noziegumiem. Starpdisciplināra un starpinstitucionāla rīcība tiek piedāvāta visiem bērniem, kas tiek nosūtīti uz Barnahus. Visos gadījumos attiecīgās iestādes, cieši sadarbojoties, plāno un veic bērnu aizsardzības novērtējumus, kriminālizmeklēšanu, medicīnisko un garīgās veselības pārbaudi, krīzes intervenci un pārraudzību. Pakalpojumi ir pieejami bērniem neatkarīgi no viņu dzīvesvietas. Barnahus ir pieejama bērniem ar īpašām vajadzībām un invaliditāti, nodrošinot, ka viņi saņem tādu pašu informācijas apjomu, norādījumus un iespējas izteikt savus uzskatus un skaidrojumus intervijās. Vajadzības gadījumā bērniem un pārkāpumus neizdarījušajiem aprūpētājiem tiek piedāvāti tulka pakalpojumi, nodrošinot, ka bērni saņem tādu pašu informācijas apjomu, norādījumus un iespējas izteikt savus uzskatus un skaidrojumus intervijās.³⁵

Barnahus kvalitātes 4. standarts paredz, ka Barnahus telpas vēlams izvietot atsevišķā ēkā, kas atrodas bērniem pazīstamā vidē, piemēram, dzīvojamā zonā. Barnahus būtu jābūt sasniedzamai ar

³³ Plašāk par sociālo rehabilitāciju skat. atzinuma 4.5. sadaļā.

³⁴ Plašāk par Bērna mājas mērķgrupas definēšanu skat. atzinuma 4.2. sadaļā.

³⁵ Haldošone, O.L. (2017). Barnahus modeļa kvalitātes standarti: Starpdisciplināras un starpinstitucionālas sadarbības veicināšana darbā ar cietušiem bērniem un vardarbības lieciniekiem. Kopsavilkums latviešu valodā, 23.-24. lpp.

sabiedrisko transportu. Telpām būtu jābūt pieejamām tostarp bērniem ar invaliditāti un/vai īpašām vajadzībām. Iekštelpu aprīkojums un materiāli ir bērniem un ģimenei piemēroti un bērnu vecumam atbilstoši, jo īpaši uzgaidāmajās telpās. Telpas ir fiziski drošas visu vecumu un attīstības pakāpes bērniem, tostarp bērniem ar invaliditāti un/vai īpašām vajadzībām. Privātuma nodrošināšanai ir pieejamas atsevišķas, skaņu necaur laidīgas privātas zonas. Barnahus iekārto tā, lai nekad netiktu pieļauta cietušā saskare ar domājamo likumpārkāpēju. Barnahus starp institucionālajai grupai tiek nodrošināta interviju (pratināšanu) novērošana tiešsaistē citā telpā, kas nav interviju telpa.³⁶

BTAL 52. prim panta otrās daļas 2. punkts definē Bērna mājas mērķgrupu – no seksuālās, fiziskās vai emocionālās vardarbības cietušie bērni. MK noteikumu Nr.608 19. punkts nosaka, ka, ja ar psihologa starpniecību veiktajā intervijā ar bērnu vai bērna psiholoģiskajā novērtēšanā neatklāj informāciju par likumpārkāpumu, kas vērsts pret bērnu, kā arī nav aizdomu, ka pastāv apstākļi, kas var apdraudēt paša bērna vai citu personu dzīvību vai veselību, un bērnam nav psiholoģiskas traumas pazīmju, inspekcija³⁷ pieņem lēmumu par lietas izbeigšanu. Par pieņemto lēmumu inspekcija informē bērna likumisko pārstāvi un lūguma iesniedzēju. Tādējādi Bērna mājas kompetencē nav vest lietas, kas saistās ar bērna atrašanos sociālā riska ģimenēs – šis pienākums ir pašvaldības sociālajiem dienestiem. Bērna mājas turpmākā iesaiste ir nepieciešama, ja pastāv aizdomas par iespējamu likumpārkāpumu pret bērnu (nekonkretizējot likumpārkāpumu).

Savukārt MK noteikumu Nr.608 2. punkta 2. un 3. apakšpunkts nosaka, ka darbības Bērna mājā ir jāveic bērniem piemērota vidē.

Bērna māja ir īpaši aprīkota, lai tā būt ērti pieejama bērniem ar īpašām vajadzībām – iestādē speciāli šim mērķim ir izveidots lifts, kas nodrošina ērtu piekļuvi jebkurai telpai. Telpas ir pielāgotas arī maziem bērniem, ir pieejamas rotaļlietas. Tualetes ir aprīkotas ne tikai bērniem ar īpašām vajadzībām, bet arī mazu bērnu vajadzībām. Barnahus telpas ir izvietotas atsevišķā ēkā, kas atrodas bērniem pazīstamā vidē, un tā ir sasniedzama ar sabiedrisko transportu. Bērna mājā ir pieejamas atsevišķas, skaņu necaur laidīgas privātas zonas.

Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Kriminālpolicijas pārvaldes 1. biroja 3. nodaļa (turpmāk – VP RRP KrPP 1.biroja 3.nodaļa) norādīja, ka uz pratināšanām Bērna mājā tiek pieaicināts cits psihologs, ja tiek pratināti mazi bērni (4-5 gadi), jo Bērna mājas psihologiem nav pietiekamas

³⁶ Turpat, 25.-26. lpp.

³⁷ Kopš 01.01.2024. Bērnu aizsardzības centrs.

pieredzes šāda vecuma bērnu pratināšanā.³⁸ Līdz ar to nav pārlicības, ka Bērna mājas psihologi sniedz kvalitatīvus intervences pasākumus (konsultēšana vai intervēšana) vai pratināšanu kriminālprocesa ietvaros bērniem, kuriem ir garīga rakstura traucējumi vai kuri ir pirmsskolas vecumā. Nevienam no Bērna mājas psihologiem nav darba pieredzes vai specifisku zināšanu darbā ar šādiem bērniem, lai gan tieši šie bērni sava vecuma vai brieduma ierobežojumu dēļ nereti ir seksuālās vardarbības upuri.

Bērna mājai ir bijušas grūtības nodrošināt pakalpojumus bērniem, kuru dzimtā valoda ir krievu valoda un kuri nespēj pilnvērtīgi sazināties latviešu valodā. Tikai 2025. gadā Bērna mājā sāka strādāt psihologs, kas var sniegt pakalpojumus bērniem arī krievu valodā. Līdz tam laikam uz pratināšanām Bērna mājā tikai pieaicināts cits psihologs, kurš pratināšanu var veikt arī krievu valodā.³⁹

Šobrīd Bērna mājas pakalpojumus saņem arī tie bērni, kuri nav cietuši no vardarbības, bet kuriem ir sociāla rakstura problēmas ģimenē. Daži bērni nonāk Bērna mājas programmā, jo ir konstatēti dažādi sociālie riski, un Bērna māja sniedz atbalstu saistībā ar šiem sociālajiem riskiem, nevis vardarbības faktu (atbalsta plāns, intervences pasākumi).

Kopumā novērojams, ka lietu īpatsvars, kas aptver bērnus, kuri nav cietuši no vardarbības, bet kuriem ir konstatējamās sociāla rakstura problēmas un riski, var ietekmēt iestādes kapacitāti visaptveroši pārraudzīt vardarbībā cietušo bērnu lietas atbilstoši Barnahus modeļa kvalitātes 5. standartam. Tāpat ir būtiski nodrošināt, ka Bērna mājā strādā psihologi, kuriem ir pieredze un kuri ir apmācīti darbam ar pirmsskolas vecuma bērniem vai bērniem ar garīga rakstura traucējumiem.

4.3. Izmeklēšanas intervijas (6. standarts)

Barnahus modelī ar izmeklēšanas intervijām saprot gan izpētes intervijas, gan bērna pratināšanu kriminālprocesa vajadzībām. Saskaņā ar Barnahus modeļa kvalitātes 6. standartu izmeklēšanas intervijas veic saskaņā ar uz pierādījumiem balstītu praksi un protokoliem, kas nodrošina iegūto pierādījumu kvalitāti un kvantitāti. Iztaujāšanas galvenais mērķis ir izvairīties no retraumatizācijas un panākt, lai bērns brīvā stāstījumā sniegtu pēc iespējas sīkākas ziņas, uzdodot viņam atvērtus, neuzvedinošus jautājumus. Bērna liecībai ir jābūt sniegtai tādā veidā, kas atbilst pierādījumu

³⁸ Bērna mājas sniegtā informācija par VP RRP KrPP 1. biroja 3. nodaļas atbildēm uz jautājumiem par Bērna mājas sniegtajiem pakalpojumiem.

³⁹ Bērna mājas sniegtā informācija par VP RRP KrPP 1. biroja 3. nodaļas atbildēm uz jautājumiem par Bērna mājas sniegtajiem pakalpojumiem.

iegūšanas kriminālprocesuālajam prasībām, tai skaitā ievērojot aizstāvības tiesības. Bērna liecībām ir jābūt derīgām tiesā. Izmeklēšanas intervijas veic kvalificēts personāls, kas ir regulāri apmācīts veikt izmeklēšanas intervijas. Izmeklēšanas intervijas tiek audiovizuāli ierakstītas, lai dažādiem speciālistiem, kam nepieciešama piekļuve bērna skaidrojumiem, nebūtu jāveic atkārtota iztaujāšana. Izmeklēšanas interviju veic viens speciālists. Visi attiecīgie starpdisciplinārās, starpinstitucionālās grupas locekļi var novērot izmeklēšanas interviju vai nu tiešsaistē blakus telpā, vai tās ierakstu. Starp intervētāju un novērotājiem pastāv mijiedarbības sistēma, kas ļauj novērotājiem uzdot jautājumus bērnam ar intervētāja starpniecību.⁴⁰

Pētījumi liecina, ka atkārtota iztaujāšana var būt bērnam ļoti traumatiska un izraisīt retraumatizāciju, kas bērnam var nodarīt pat lielāku kaitējumu nekā notikusī vardarbība. Tāpēc ir jāveic īpaši pasākumi, lai nodrošinātu, ka bērniem ir dota iespēja sniegt liecības emocionāli un fiziski drošā un veicinošā vidē, lai novērstu retraumatizāciju un nodrošinātu sekmīgu pirmstiesas izmeklēšanu un tiesas procesu. Pētījumi arī liecina, ka atkārtotas iztaujāšanas, ko veic personas, kas nav īpaši apmācītas izmeklēšanas interviju vadīšanā, visticamāk, izkropļo bērna uzskatu par notikumiem, uzdodot uzvedinošus jautājumus, kas kaitīgi ietekmē pirmstiesas izmeklēšanu. Tāpēc ir jāveic pasākumi, lai nodrošinātu izmeklēšanas intervijas atbilstību prasībām, kas attiecas uz pierādījumu iegūšanas normām, un lai tiktu ievērotas aizstāvības tiesības, lai iegūtie pierādījumi būtu derīgi tiesā.⁴¹

4.3.1. Bērna pratināšana

Bērnu seksuālās izmantošanas gadījumi gandrīz vienmēr notiek slepenībā un tiem reti ir liecinieki vai pieejami medicīniski pierādījumi. Lietas bieži balstās uz bērnu liecībām. Tas rada sarežģījumus tiesību aizsardzības institūcijām pierādīt vainu vai konstatēt nevainīgumu, sevišķi, ja iespējamais cietušais ir mazs bērns. Tādēļ cietušo bērnu liecību iegūšanas tehnikas ir īpaši svarīgas izmeklēšanas stadijā, ne tikai tāpēc, lai pasargātu bērnu no iespējamās retraumatizācijas, bet arī tāpēc, ka veids, kādā tiks iegūtas bērna liecības, var ietekmēt pierādījuma ticamību un pieļaujamību un tādējādi arī kriminālprocesa iznākumu.⁴²

⁴⁰ Haldošone, O.L. (2017). Barnahus modeļa kvalitātes standarti: Starpdisciplināras un starpinstitucionālas sadarbības veicināšana darbā ar cietušiem bērniem un vardarbības lieciniekiem. Kopsavilkums latviešu valodā, 31. lpp.

⁴¹ Haldošone, O.L. (2017). Barnahus modeļa kvalitātes standarti: Starpdisciplināras un starpinstitucionālas sadarbības veicināšana darbā ar cietušiem bērniem un vardarbības lieciniekiem. Kopsavilkums latviešu valodā, 32. lpp.

⁴² Dubowitz, H., & DePanfilis, D. E. (Eds.). (1999). *Handbook for child protection practice*. SAGE Publications, Incorporated. P. 57.

Bērna liecību par notikušo noziedzīgo nodarījumu var ietekmēt divas pratināšanas problemātikas. Pirmkārt, pielietojot neatbilstošas liecību ņemšanas tehnikas, var iegūt nepatiesus apgalvojumus par lietas faktiskajiem apstākļiem. Izšķir četras neatbilstošas liecību ņemšanas tehnikas: uzvedināšana (kad izmeklētājs, nevis bērns, ir tas, kurš liecībai sniedz jaunu informāciju), ietekmēšana (kad izmeklētājs bērnam dara zināmu savu vai citu personu attieksmi pret notikumiem vai personām, kuras ir iesaistītas izmeklēšanas lietā), apstiprināšana (kad izmeklētājs slavē, vai pauž kritiku par bērna sniegtajām atbildēm, tai skaitā atkāroti uzdod jautājumus, ja pirmā atbilde šķietami nav piemērota), un attālināšanās no tiešas pieredzes (iesaistīšana iztēles spēlēs, rotaļlietu izmantošana, u.c.).⁴³ Neatbilstošu liecību tehniku pielietošana var tikt veiksmīgi atrisināta, sniedzot atbilstošu apmācību izmeklētājiem un psihologiem, kuri ikdienā saskaras ar bērnu intervēšanu. Taču grūtāk ir ar otra veida liecību ņemšanas problemātiku – neveikla bērnu intervēšana (pratināšana). Neveikla liecību ņemšana saistās ar intervētāja (pratinātāja) spēju likt bērnam justies emocionāli un fiziski ērti, spēja nodibināt kontaktu ar bērnu, spēja izmantot bērnam saprotamu terminoloģiju, spēja iedrošināt bērnu atvērties un sniegt izvērstas atbildes uz atvērtiem jautājumiem, kā arī spēja izskaidrot bērnam procesuālās nianšes, tai skaitā, kas sekos pēc liecību sniegšanas.⁴⁴ Šādas iemaņas nav viegli iegūstamas, apgūstot mācību kursu, bet gan prasa ilgstošu apmācību un pieredzi darbā ar vardarbībā cietušiem bērniem. Lai arī neatbilstoša liecību ņemšana ir tikusi pētīta visvairāk, visbiežāk izplatīta ir neveikla bērna pratināšanas prakse.⁴⁵

Sākot ar 2024. gada 22. oktobri, saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 153. panta pirmo daļu bērna, kas atzīts par cietušo no vardarbības, ko nodarījusi persona, no kuras cietušais ir materiāli vai citādi atkarīgs, no cilvēku tirdzniecības vai no noziedzīga nodarījuma, kas vērsts pret personas tikumību vai dzimumneaizskaramību, pratināšanu izdara ar tehnisko līdzekļu un psihologa starpniecību. Tikai neatliekamajos gadījumos, kad pratināšanu nav iespējams izdarīt ar tehnisko līdzekļu un psihologa starpniecību un nepieciešams nekavējoties noskaidrot un aizturēt noziedzīga nodarījuma izdarītāju vai pratināšana ar tehnisko līdzekļu un psihologa starpniecību nav iespējama nepilngadīgā veselības stāvokļa dēļ, nepilngadīgo var nopratināt izmeklēšanas darbības veicējs, kuram ir speciālas zināšanas par saskarsmi ar nepilngadīgo kriminālprocesa laikā.

⁴³ Wood, J. M., & Garven, S. (2000). How Sexual Abuse Interviews Go Astray: Implications for Prosecutors, Police, and Child Protection Services. *Child Maltreatment*, 5(2), p.110-111.

⁴⁴ Wood, J. M., & Garven, S. (2000). How Sexual Abuse Interviews Go Astray: Implications for Prosecutors, Police, and Child Protection Services. *Child Maltreatment*, 5(2), 111-112.

⁴⁵ Ibid., p. 117.

Saskaņā ar BTAL 52. prim panta otrās daļas 2. punktu viens no Bērna mājas uzdevumiem ir nodrošināt iespēju veikt kriminālprocesuālās darbības bērniem. Šādas darbības ietver bērna pratināšanu saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 153. panta pirmo daļu. MK noteikumu Nr.608 15. punkts nosaka, ka pēc procesa virzītāja iesniegtā lūguma BAC nodrošina iespēju saudzējošā veidā un piemērotā vidē Kriminālprocesa likumā noteiktajā kārtībā veikt bērna pratināšanu ar psihologa starpniecību un izmantojot tehniskos līdzekļus.

Bērna mājā pratināšana notiek saskaņā ar Barnahus kvalitātes 6. standartu – tā tiek audiovizuāli ierakstīta, to veic psihologs, izmantojot NCHID protokolu, atsevišķā telpā procesa virzītājs novēro procesu un sniedz norādījumus psihologam.

Nevienam Bērna mājas psihologam, kurš veic pratināšanu, nav psihologa sertifikāta⁴⁶, kā arī nav iepriekšējās darba pieredzes bērnu pratināšanā vai psihologa darbā ar vardarbībā cietuši bērniem. Bērna mājas psihologi ir apguvuši mācības par bērnu pratināšanu.⁴⁷ Psihologu pārraudzību īsteno Bērna mājā nodarbināta psiholoģe [persona F], kurai ir psihologa - pārrauga apliecība juridiskās psiholoģijas jomā, bet nav pieredzes bērna pratināšanā, kā arī viņa neveic bērnu pratināšanas Bērna mājā. [Persona F] pārraudzību neīsteno individuāli, bet grupā, regulāri tiekoties ar visām Bērna mājā strādājošajām psiholoģēm, kuras veic bērna pratināšanu. Ņemot vērā, ka pratināšana nav psihologa profesionālā darbība, pratināšanas pārraudzība nav reglamentēta ne tiesību aktos, ne Psihologa pārraudzības vadlīnijās⁴⁸. Bērna mājas praksē tā netiek pārraudzīta tieši (klātesot psihologam-pārraugam, vai vēlāk apskatot veikto pratināšanu ierakstā), bet gan grupas ietvaros tiek pārrunātas veiktās pratināšanas. Taču saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 375. pantu kriminālprocesa laikā krimināllietā esošie materiāli ir izmeklēšanas noslēpums un tos izpaust ir aizliegts. Tādējādi pratināšanas pārraudzība Bērna mājā pēc būtības ir neiespējama, jo psihologs-pārraugs nevar tiešā veidā iepazīties vai uzzināt to, kas ir noticis pratināšanas laikā un vai psihologa pielietotās metodes pratināšanas laikā ir bijušas atbilstošas.

Līdz Bērna mājas pakalpojuma izveidei bērna pratināšanu ar psihologa starpniecību nodrošināja tikai Valsts policija. Valsts policija ir noslēgusi iepirkuma līgumus "Par psihologu pakalpojumu nodrošināšanu Valsts policijas struktūrvienības vajadzībām" ar vairākiem psihologiem un iestādēm,

⁴⁶ Saskaņā ar Psihologu likuma 1. panta 2. punktu psihologa sertifikāts ir Psihologu sertifikācijas padomes izsniegts dokuments, kas apliecina, ka psihologs ir tiesīgs patstāvīgi veikt psihologa profesionālo darbību noteiktā jomā.

⁴⁷ Divi psihologi ir apguvuši 24 stundu mācības par NCHD intervēšanas protokola lietošanu, trīs ir apguvuši Nacionālā bērnu aizstāvības centra mācības "Bērnu izmeklēšanas intervēšana" (National Children's advocacy center "Forensic interviewing of children").

⁴⁸ Psihologa pārraudzības vadlīnijas. Apstiprinātas Psihologu sertifikācijas padomē 10.01.2019., protokola Nr.PSI-3/1; precizēts 06.05.2021. protokola Nr. PSP – 3/5.

kuras pēc Valsts policijas pieteikuma nodrošina psihologa piedalīšanos. Valsts policija, iepērkot psihologa pakalpojumu – nepilngadīgo personu pratināšana ar tehnisko līdzekļu un psihologa starpniecību, psihologiem ir izvirzījusi šādas kvalifikācijas prasības:

- tiesības patstāvīgi veikt psihologa profesionālo darbību juridiskās psiholoģijas jomā (atbilst Psihologu likuma 3. panta 1. punkta prasībām);
- ir speciālas zināšanas bērnu tiesību jomā (atbilst BTAL 5.¹ panta pirmās daļas 12. punkta prasībām);
- profesionālā darbība bērnu un ģimenes izpētē sasniedz vismaz 3 gadus (atbilst BTAL 5.² panta prasībām);
- ir speciālas zināšanas un prasmes nepilngadīgo personu pratināšanā (atbilst KPL 113. panta pirmās daļas prasībām).⁴⁹

Iedibinot Bērna mājas pakalpojumu, kurā ir būtiski samazinātas kvalifikācijas prasības psihologiem, kuri veic bērnu pratināšanu, paralēli pastāv divas pratināšanas iespējas: Bērna mājā vai Valsts policijā, kurā ir augstāki kvalitātes standarti psihologiem.

Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvā 2011/93/ES par seksuālas vardarbības pret bērniem, bērnu seksuālas izmantošanas un bērnu pornogrāfijas apkarošanu⁵⁰ (turpmāk - Direktīva 2011/93/ES) izvirzīta nepieciešamība pēc īpaši apmācītiem speciālistiem, kuriem būtu jāveic bērnu, kuri cietuši no seksuālās izmantošanas, aptaujāšana/pratināšana. Tiesībsargs lūdza Psihologu sertifikācijas padomei⁵¹ sniegt viedokli, kādām vajadzētu būt profesionālās kvalifikācijas prasībām psihologam, lai viņš varētu pilnvērtīgi nodrošināt bērna pratināšanu saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 153. panta pirmo daļu.

Psihologu sertifikācijas padome atbildē⁵² norādīja, ka pratināšana nav psihologa profesionālā darbība Psihologu likuma izpratnē un psihologam jāatbilst speciālista statusam Kriminālprocesa likuma 113. panta pirmās daļas izpratnē: speciālists ir persona, kura pēc kriminālprocesa veicošās amatpersonas aicinājuma sniedz tai palīdzību, izmantojot savas speciālās zināšanas vai darba iemaņas noteiktā jomā. Padomes ieskatā pratināšanu nevar veikt psihologs, kurš profesionālo darbību veic sadarbībā ar psihologu-pārtraugu un kuram nav psihologa sertifikāta. Pirmkārt,

⁴⁹ Labklājības ministrijas 05.04.2024. atbilde Latvijas Juridiskās psiholoģijas asociācijai Nr.21-22/566.

⁵⁰ Eiropas Parlamenta un Padomes 2011. gada 13. decembra direktīva 2011/93/ES par seksuālas vardarbības pret bērniem, bērnu seksuālas izmantošanas un bērnu pornogrāfijas apkarošanu, un ar kuru aizstāj Padomes pamatlēmumu 2004/68/TI.

⁵¹ Atbilstoši Ministru kabineta 2018. gada 29. maija noteikumu Nr.302 "Psihologu sertifikācijas padomes nolikums" 3.5. punktā noteiktajam padomei ir tiesības paust viedokli jautājumos, kas saistīti ar psihologa profesionālo darbību.

⁵² Psihologu sertifikācijas padomes 23.09.2024. atbilde tiesībsargam.

psihologa reģistrācija psihologu reģistrā konkrētajā psihologu darbības jomā, noslēdzot līgumu ar psihologu–pārbaugu, neliecina, ka psihologam būtu speciālas zināšanas konkrētajā jomā vai darba iemaņas, bet gan liecina, ka psihologs ir uzsācis šādas iemaņas iegūt. Otrkārt, saskaņā ar Psihologu likuma 1. panta 5. punktā noteikto psihologa pārbaudzība ir psihologa un psihologa–pārbauga sistemātiska sadarbība, kura balstīta uz savstarpēji noslēgtu līgumu un kuras mērķis ir pārbaudīt psihologa profesionālo darbību, lai nodrošinātu psihologa gatavību patstāvīgi veikt profesionālo darbību. Taču psihologs–pārbaugs nevar piedalīties kriminālprocesā, jo viņš nav kriminālprocesu veicošās amatpersonas pieaicināts speciālists. Tādējādi psihologs–pārbaugs nevar uzņemties vai dalīt to atbildību, kas ir noteikta kriminālprocesā speciālistam, kurš veic pratināšanu. Vienlaikus padomes ieskatā ir būtiski, lai psihologs, kurš veic pratināšanu, iepriekš ir ieguvis pieredzi, strādājot vidē, kas nodarbojas ar tiesiskā regulējuma nodrošināšanu sabiedrībā. Šādu pieredzi līdz psihologa sertifikāta ieguvei gūst psihologi, kuri profesionālo darbību sadarbībā ar psihologu–pārbaugu veic juridiskajā jomā.

Psihologu sertifikācijas padome norāda, ka papildus psihologa sertifikāta esībai juridiskās psiholoģijas jomā, lai veiktu pratināšanu, būtiska ir specializēta apmācība pratināšanā. Psihologiem, kuri veic pratināšanu, ir jābūt pratināšanas prasmei, ko apgūst treniņā, praktizējot un saņemot atgriezenisko saiti. Padome informē, ka Eiropas psiholoģijas un juridiskās asociācijas (EAPL) vadlīnijās⁵³ šajā jomā atzītu speciālistu grupa apmācību bērna intervijas vadīšanā juridiskās situācijās min kā vienu no desmit būtiskākajām rekomendācijām, norādot pētījumu atziņas, ka treniņi intervijas vadīšanā un saņemtā atgriezeniskā saite treniņu laikā palīdz mazināt neatbilstošu pratināšanas tehniku izmantošanu, apmācība var mainīt intervētāja attieksmi, gaidas un uzskatus par bērnu seksuālo izmantošanu, samazina neadekvātus, stereotipus uzskatus u.c. Ņemot vērā minēto, Psihologu sertifikācijas padomes ieskatā valstī būtu jāattīsta prakse, ka pratināšanu veic juridiskās psiholoģijas profesionālās darbības jomā sertificēti psihologi, kuri apguvuši specifisku apmācību pratināšanā.

ANO Bērnu tiesību komiteja norāda, ka vardarbības gadījumi, par kuriem ziņojis bērns vai cita persona, ir jāizmeklē kompetentiem speciālistiem, kas guvuši savai lomai atbilstošu un vispusīgu apmācību, un izmeklēšanā ir jāizmanto pieeja, kas balstīta uz bērna tiesībām un ir bērniem pielāgota. Stingras, tomēr bērniem pielāgotas izmeklēšanas procedūras palīdzēs nodrošināt vardarbības pareizu identificēšanu un palīdzēs sniegt pierādījumus administratīvā procesā,

⁵³ Korkman, et.al. "White paper on forensic child interviewing: research-based recommendations by the European Association of Psychology and Law", 2024.

civilprocesā, bērnu aizsardzības procesā un kriminālprocesā. Īpaši ir jā rūpējas, lai bērnam netiktu nodarīts kaitējums turpmākajā izmeklēšanas procesā.⁵⁴ Bērna mājā īstenotā prakse bērna pratināšanu veikt psihologiem, kuriem nav tiesību patstāvīgi veikt psihologa profesionālo darbību, nav atbilstoša bērna labāko interešu principam⁵⁵. Valsts policijas RRP KrPP 1. biroja 3. nodaļa, sniedzot komentāru par Bērna mājas sniegtajiem pakalpojumiem, ir norādījusi, ka ar laiku “uzlabojās Bērna mājas psihologu darba kvalitāte, ir lielāka sapratne, kādi jautājumi jāuzdod, kas jānoskaidro pratināšanas laikā.”⁵⁶ 2024. gadā Bērna mājā bērna pratināšanu ir veikušas 3 psiholoģes, katra kopumā 40, 35 un 14 reizes. Iepriekšējā pratināšanas pieredze vai saskarsme ar pratināšanu psihologa-pārtrauga attiecībās psiholoģēm nav bijusi. Tādējādi faktiski psiholoģes Bērna mājā bez pārraudzības guva pieredzi un uzlaboja praksi, pratinot īpaši aizsargājamās vardarbībā cietušos bērnus. Šāda kārtība nav atbilstoša pratināto bērnu tiesībām un interesēm tikt pratinātiem īpaši kvalificētu psihologu vadībā.

Tiesībsarga ieskatā nav nepieciešams precizēt tiesisko regulējumu attiecībā uz to, vai psihologiem, kuri veic bērnu pratināšanu saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 153. panta pirmo daļu, ir nepieciešams psihologa sertifikāts. Tāda prasība izriet no Kriminālprocesa likuma 113. panta pirmās daļas, kas nosaka, ka speciālists ir persona, kura pēc kriminālprocesa veicošās amatpersonas aicinājuma sniedz tai palīdzību, izmantojot savas speciālās zināšanas vai darba iemaņas noteiktā jomā. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 115. panta otro daļu speciālista atstādināšanas pamats var būt nepietiekama profesionālā sagatavotība savu pienākumu veikšanai. Amatpersonai, kura ir pilnvarota veikt kriminālprocesa un izlēmusi pieaicināt speciālistu, ir jāpārlicinās par to, vai šai personai ir nepieciešamās speciālās zināšanas vai darba iemaņas, lai veiktu konkrēto kriminālprocesa uzdevumu. Ja par kriminālprocesa atbildīgā amatpersona nav pamanījusi, ka pieaicinātam specialistam trūkst nepieciešamās zināšanas un prasmes, par to pienākums ir informēt pieaicinātajam speciālistam. Ja arī šī persona to neizdara, tad uz to ir tiesīgi norādīt procesa dalībnieki, kuri piedalās konkrētajā darbībā.⁵⁷ Psihologu kā speciālistu prasības tiek regulētas Psihologa likumā. Attiecīgi par speciālistu Kriminālprocesā nevar tikt uzaicināts psihologs, kuram nav tiesību patstāvīgi darboties noteiktā psiholoģijas jomā, kā arī kuram nav pieredzes, lai veiktu procesa virzītāja uzdoto uzdevumu.

⁵⁴ ANO Bērnu tiesību komitejas Vispārējais komentārs Nr. 13 (2011) par bērnu tiesībām būt brīvam no visu veidu vardarbības, 51. punkts.

⁵⁵ Vairāk par bērnu labāko interešu prioritātes principu skat. atzinuma 4.7. sadaļā.

⁵⁶ Bērna mājas sniegtā informācija par VP RRP KrPP 1. biroja 3. nodaļas atbildēm uz jautājumiem par Bērna mājas sniegtajiem pakalpojumiem.

⁵⁷ Kriminālprocesa likuma komentāri: A daļa / Aut. kol. M. Čentoricka, P. Gruzīņš, S. Kaija u.c. Rīga: Latvijas Vēstnesis. 2019, 389. lpp.

Tomēr, lai aizsargātu īpaši aizsargājamā cietušā bērna tiesības, tiesībsarga ieskatā būtu jāpapildina Bērnu tiesību aizsardzības likuma 5.² pants, nosakot, ka bērna pratināšanu saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 153. panta pirmo daļu ir tiesīgs veikt psihologs, kurš sertificēts juridiskās psiholoģijas profesionālās darbības jomā un kuram ir triju gadu profesionālā darbība bērnu vai ģimeņu izpētē. Ņemot vērā, ka Bērna māja tika paredzēta kā vieta, kurā strādā speciālisti ar visaugstāko kvalifikāciju, MK noteikumi Nr.608 būtu papildināmi ar prasību, kas noteiktu, ka psihologi, kuri veic bērna pratināšanu, ir apguvuši padziļinātu mācību programmu speciālo zināšanu pilnveidei par bērnu saudzējošu pratināšanu.

4.3.2. Izpētes intervijas

Saskaņā ar MK noteikumiem Nr.608 Bērna mājā tiek ieviestas izpētes intervijas ar bērniem, kas norisinās ārpus kriminālprocesa vajadzībām. Saskaņā ar noteikumu 16. punktu pēc bērnu slimnīcas, bērna dzīvesvietas pašvaldības sociālā dienesta vai bāriņtiesas iesniegtā lūguma izvērtēšanas Bērna māja nodrošina iespēju iegūt informāciju no bērna, ar psihologa starpniecību veicot interviju ar bērnu, kas tiek fiksēta skaņu un attēlu ierakstā, lai noskaidrotu bērna viedokli par bērnu slimnīcas, pašvaldības sociālā dienesta vai bāriņtiesas kompetences jautājumiem, tai skaitā, vai bērnam ir nepieciešams psiholoģisks atbalsts. Minēto interviju var veikt Psihologu reģistrā reģistrēti psihologi, kas darbojas šādās psihologu profesionālās darbības jomās – klīniskā un veselības psiholoģija, juridiskā psiholoģija, konsultatīvā psiholoģija. Tiesību akta anotācijā ir norādīts, ka saskaņā ar Psihologu sertifikācijas padomes sniegto informāciju intervijas ar bērnu var veikt klīniskās un veselības, juridiskās, konsultatīvās psihologu profesionālās darbības jomās Psihologu reģistrā reģistrēti psihologi.⁵⁸

Barnahus modelis ar izpētes intervijām saprot bērna liecību iegūšanu iespējamās bērnu seksuālās izmantošanas gadījumos, ja bērna sniegtā informācija ir neskaidra, ja iespējamais pārkāpējs nav sasniedzis kriminālatbildības vecumu, kā arī gadījumos, kad bērns sniedz informāciju par iespējamo vardarbības epizodi, bet atsakās atklāt vainīgās personas vārdu. Seksuālajā izmantošanā cietušo bērnu brāļi un māsas var tikt nosūtīti uz Barnahus izpētes intervijām gadījumos, kad vainīgā persona ir upura uzticības lokā un viņam ir bijusi piekļuve bērniem.⁵⁹

⁵⁸ Tiesību akta projekta Nr. 23-TA-626 "Kārtība, kādā tiek īstenota starpinstitucionālās sadarbības programma "Bērna māja"" sākotnējās ietekmes (ex-ante) novērtējuma ziņojums (anotācija).

⁵⁹ Haldorsson, O. L. (2017). Barnahus Quality Standards: Guidance for Multidisciplinary and Interagency Response to Child Victims and Witnesses of Violence. P. 79-80.

Psihologi, veicot bērnu izpētes interviju, izmanto NICHD protokolu, kas tiek izmantots arī bērna pratināšanā. BAC vadītāja sarunā norādīja, ka izpētes intervijās izzina bērna situāciju, bet nemeklē vardarbību. Psihologs ir instruments bāriņtiesai. Tādējādi šobrīd nav skaidrs, kāds juridiskais ietvars tiek īstenots izpētes intervijās – vai bērna intervijas tiek veiktas saskaņā ar Barnahus modeli paredzēto mērķi - iegūt liecības par iespējamo seksuālās izmantošanas gadījumu, vai arī saskaņā ar Latvijas tiesiskajā sistēmā paredzēto - iegūt informāciju no bērna, lai noskaidrotu bērna viedokli par bērnu slimnīcas, pašvaldības sociālā dienesta vai bāriņtiesas kompetences jautājumiem.

Saskaņā ar MK noteikumu Nr. 608 anotāciju, ieviešot šādu interviju praksi Bērna mājā, tika plānots “mazināt psiholoģisko izpēšu skaitu, kas šobrīd tiek izmantota kā vienīgā iespējamā metode darbā ar neskaidriem vardarbības gadījumiem. Psiholoģiskā izpēte pēc būtības ietver netiešu vardarbības pazīmju identificēšanu. Savukārt paša bērna stāstījums, kas fiksēts videoierakstā var kalpot gan kā pamats noziedzīga nodarījuma atklāšanā, gan palīdzēt bērna situācijas novērtēšanā un psiholoģiskā atbalsta sniegšanā. Intervija ar bērnu nav kriminālprocesuāla darbība, kā arī tā nav psihologu profesionālā darbība Psihologu likuma izpratnē. Intervija ar bērnu ir veids, kādā šim uzdevumam īpaši sagatavots psihologs (ieguvis zināšanas par intervijas ar bērnu veikšanu Bērna mājā) sarunājas ar bērnu, ņemot vērā kompetento institūciju uzdotos jautājumus, palīdzot minētos jautājumus uzdot bērna vecumam un briedumam atbilstošā veidā.”⁶⁰

Bērna mājā izpētes intervijās ar psihologa starpniecību piedalās bāriņtiesas, sociālā dienesta un atsevišķos gadījumos, ja ir uzsākta resoriskā pārbaude par iespējamu noziedzīgu nodarījumu, arī Valsts policijas pārstāvji. Kopumā 2024. gadā tika veiktas 30 izpētes intervijas, no kurām 7 piedalījās Valsts policija, jo bija uzsākta resoriskā pārbaude. 9 gadījumos pēc izpētes intervijas tika informēta Valsts policija ar lūgumu uzsākt kriminālprocesu.

Tiesībsargs jau 2022. gadā vērta uzmanību uz problemātiku, kas saistās ar bērnu intervēšanu pirms kriminālprocesa uzsākšanas.⁶¹ Tiesībsarga ieskatā, ne visos gadījumos, kad ir aizdomas par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, būtu pieļaujams veikt resorisko pārbaudi. Ņemot vērā, ka Kriminālprocesa likuma 373. panta trešā daļa paredz, ka resorisko pārbaudi var veikt tikai tādā gadījumā, ja likuma pārkāpuma atklāšanai nav nepieciešams pielietot kriminālprocesa līdzekļus un

⁶⁰ Tiesību akta projekta Nr. 23-TA-626 "Kārtība, kādā tiek īstenota starpinstitucionālās sadarbības programma "Bērna māja"" sākotnējās ietekmes (ex-ante) novērtējuma ziņojums (anotācija).

⁶¹ Tiesībsarga atzinums pārbaudes lietā Nr. 2021-24-2B "Par noziedzīgu nodarījumu, kas vērsti pret bērna tikumību un dzimumneaizskaramību, izmeklēšanu", 6. sadaļa.

metodes, attiecībā uz dzimumnoziegumiem, kuri ir veikti pret bērniem, ir grūti identificēt tādas darbības, kas būtu veicamas ārpus kriminālprocesa līdzekļiem un metodēm.

Saskaņā ar Direktīvas 2011/93/ES 20. panta 3. punktu dalībvalstis veic vajadzīgos pasākumus, lai iespējamās seksuālās vardarbības vai izmantošanas izmeklēšanā cietušā bērna pratināšana tiek veikta, nepieļaujot nepamatotus kavējumus, pēc tam, kad fakti ir ziņoti kompetentajām iestādēm, tā notiek minētajam nolūkam paredzētās vai pielāgotās telpās, to veic minētajam nolūkam īpaši apmācīti speciālisti vai ar šādu speciālistu starpniecību, un bērna iztaujāšanu (*interview*) skaits ir pēc iespējas ierobežots, un tās veic vienīgi tad, ja kriminālizmeklēšanas un kriminālprocesa nolūkā tās ir obligāti vajadzīgas.⁶²

Barnahus modeļa 6. standarts ir izstrādāts, lai nodrošinātu, ka bērna intervēšana notiek pēc iespējas mazāk reižu. Saskaņā ar Latvijas tiesisko regulējumu izpētes intervijās nav pieļaujams iztaujāt bērnu par piedzīvoto vardarbību – tās tiek veiktas, lai noskaidrotu bērna viedokli par bērnu slimnīcas, pašvaldības sociālā dienesta vai bāriņtiesas kompetences jautājumiem, tai skaitā, vai bērnam ir nepieciešams psiholoģisks atbalsts. Tādējādi bērnus intervijas laikā var iztaujāt par jautājumiem, kas skar bērna ārstniecību, bērnam nepieciešamo sociālo palīdzību un sociālajiem pakalpojumiem,⁶³ kā arī par bērna aizgādības un aizbildnības jautājumiem.⁶⁴ Ja intervijas laikā tiek konstatēts, ka bērns, iespējams, ir cietis no vardarbības, par to ir jāinformē Valsts policija.

Tiesībsarga ieskatā, lai nodrošinātu to, ka bērns Bērna mājas izpētes intervijas laikā netiek iztaujāts par iespējamo vardarbību, izpētes intervijas ar psihologa starpniecību, ko veic psihologi bez sertifikāta, būtu jāpārtrauga psihologam, kuram ir sertifikāts juridiskajā psiholoģijā, tiesības būt par psihologu pārtraugu juridiskajā psiholoģijā, kā arī kuram būtu speciālās zināšanas par bērnu pratināšanu un pieredze bērna pratināšanā.

⁶² Eiropas Parlamenta un Padomes 2011. gada 13. decembra direktīva 2011/93/ES par seksuālas vardarbības pret bērniem, bērnu seksuālas izmantošanas un bērnu pornogrāfijas apkarošanu, un ar kuru aizstāj Padomes pamatlēmumu 2004/68/TI.

⁶³ Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 1. panta 18. punkts.

⁶⁴ Bāriņtiesu likuma 16. pants.

4.4. Medicīniskie novērtējumi (7. standarts)

Barnahus modeļa kvalitātes 7. standarts paredz, ka Barnahus telpās var tikt veiktas medicīniskās apskates un tiesu ekspertīzes, ko veic kvalificēts personāls. Arī ārstēšana var tikt īstenota Barnahus telpās. Medicīniskās apskates veic kvalificēts personāls, kas apmācīts atpazīt fizisku, seksuālu un emocionālu vardarbību, kā arī nevērīgu attieksmi pret bērnu. Ārstniecības personas piedalās lietas pārskatīšanā un plānošanā. Bērni un ģimene/aprūpētāji saņem pienācīgu informāciju par pieejamo un nepieciešamo ārstēšanu un var ietekmēt ārstniecības veida, vietas un laika izvēli.⁶⁵

Saskaņā ar BTAL 52. prim panta otrās daļas 2. punktu viens no Bērna mājas uzdevumiem ir nodrošināt iespēju veikt kriminālprocesuālās darbības bērniem. Šādas darbības ietver gan bērna pratināšanu saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 153. panta pirmo daļu, gan arī tiesu ekspertīzes. MK noteikumu Nr.608 15. punkts nosaka, ka pēc procesa virzītāja iesniegtā lūguma BAC nodrošina iespēju bērnam saudzējošā veidā un piemērotā vidē Kriminālprocesa likumā noteiktajā kārtībā veikt tiesu medicīnisko ekspertīzi; tiesu psiholoģisko, psihiatrisko vai komplekso ekspertīzi un citas kriminālprocesuālās darbības, kurās iesaistīts cietušais bērns. Noteikumu 15.2. apakšpunkts nosaka, ka Bērna māja nodrošina bērnu slimnīcas veselības aprūpes speciālistu iesaisti bērna medicīniskās apskates veikšanā.

Bērna mājā 2024. gadā tika veiktas 33 tiesu medicīniskās ekspertīzes, 35 tiesu psiholoģiskās ekspertīzes. Valstī trūkst tiesu psiholoģijas ekspertu (tikai 6 eksperti var strādāt ar bērniem) un tiesu psihiatrijas ekspertu (valstī ir 14 eksperti, kas strādā gan ar pieaugušajiem, gan bērniem)⁶⁶. Tiesu medicīniskās ekspertīzes (seksuālās un fiziskās vardarbības gadījumā) tiek nodrošinātas tajā pašā dienā, kad notiek bērna pratināšana.⁶⁷ Bērnu māja ekspertu izvēlē ņem vērā bērna dzimuma aspektu. Tiesu psiholoģiskās ekspertīzes – pēc procesa virzītāja lēmuma – notiek vidēji viena mēneša laikā pēc pratināšanas. Bērna mājai ir noslēgts līgums ar privāto tiesu ekspertu [personu G].

Bērna mājas vadība ir norādījusi, ka ir apgrūtināši noorganizēt tiesu psihiatriskās ekspertīzes, jo Nacionālā psihiskās veselības centra psihiatrijas eksperti ir noslogoti un rindā uz pakalpojumu ir jāgaida 6 mēneši. Bērna māja lūdza Nacionālajam psihiskās veselības centram iespēju piesaistīt tiesu psihiatrijas ekspertus darbam Bērna mājā, lai varētu vienuviet nodrošināt vardarbībā

⁶⁵ Haldošone, O.L. (2017). Barnahus modeļa kvalitātes standarti: Starpdisciplināras un starpinstitucionālas sadarbības veicināšana darbā ar cietušiem bērniem un vardarbības lieciniekiem. Kopsavilkums latviešu valodā, 35.-36. lpp.

⁶⁶ Bērna mājas 27.02.2025. sniegtā informācija.

⁶⁷ Bērna mājai ir līgums ar Valsts tiesu medicīnas ekspertīzes centru.

cietušajam bērnam nepieciešamo ekspertīzi. Centrs atteica to darīt, norādot, ka tajā strādājošie eksperti ir pilnībā noslogoti, veicot Centram uzdotās tiesu ekspertīzes.⁶⁸

Bērna mājā ārpus kriminālprocesa vajadzībām ir notikušas 66 padziļinātās pediatra apskates un 18 ginekologa apskates. Bērna mājai ir noslēgts līgums ar BKUS par pediatra un ginekologa piesaisti. Bērni, kuri saņem Bērna mājas pakalpojumu, pēc vajadzības prioritārā kārtībā var saņemt citus ārstniecības pakalpojumus BKUS (padziļinātus izmeklējumus un diagnostiku).

Gadījumos, kad ir meitenēm ir novērojami seksuālas uzvedības riski, Bērna māja piesaista ginekologu, lai viņām izskaidrotu kontracepcijas lietošanu un pēc vajadzības veiktu arī seksuāli transmisīvo slimību diagnosticēšanu.

Iepazīstoties ar ginekologa apskates slēdzieniem, konstatējams, ka meitenes ginekologa apskates laikā tiek iztaujātas par seksuālo pieredzi un pakļautas ginekoloģiskām pārbaudēm. Gandrīz visas ginekoloģiskās pārbaudes tiek veiktas, nepastāvot nekādām ginekoloģiskām sūdzībām.

Iepazīstoties ar dažiem ginekologu apskates izrakstiem, secināms, ka ārsts meitenēm uzdod jautājumus par piedzīvoto seksuālo izmantošanu.

Vienā gadījumā meitene ginekoloģiskās apskates laikā tika iztaujāta par savu seksuālo pieredzi, kuras laikā sniedza ziņas par to, ka viņai 13 gadu vecumā ir bijis dzimumakts ar 17 gadīgu jaunieta un 15 gadu vecumā ar pilngadīgu personu. Līdzīgu informāciju viņa sniedza arī izpētes intervijā, uz kuras pamata Bērna māja vērsās Valsts policijā.

Citā ginekoloģiskās apskates ārsta izrakstā norādīts, ka meitene “Atzīst, ka 1 reizi bijis orāls dzimumakts 14 gadu vecumā (2022. gadā) ar savu tā brīža puisi (viņam tajā laikā jau bija 18 gadi). Bijusi vieglā alkohola reibumā, neesot gribējusi seksu, bet draugs pierunājis. Vaginālu vai rektālu dzimumaktu noliedz, bijusi tikai pieskaršanās dzimumorgānam ar pirkstiem, 1 reizi izģērbis [..]. Atzīst arī kailfoto nosūtīšanu telefonā [..], jo pierunājis uz to.”. Līdzīgu informāciju meitene ir sniegusi arī izpētes intervijā un par to Bērna māja ziņoja Valsts policijai.

Tādējādi cietušajām meitenēm ārpus kriminālprocesa, atrodoties Bērna mājā, divas reizes vajadzēja stāstīt par savu seksuālo pieredzi, kas tieši norāda uz seksuālo izmantošanu. Kriminālprocesa laikā viņām būs nepieciešams atkārtoti sniegt liecības pratināšanas laikā.

⁶⁸ Nacionālā psihiskās veselības centra 30.01.2025. atbilde Nr. NPVC/01-09/25/1057 Bērnu aizsardzības centram.

Citā gadījumā 12 gadus veca meitene izpētes intervijā norādīja, ka viņa ir gulējusi vienā gultā ar pilngadīgiem vīriešiem, tādēļ tika pieņemts lēmums par to informēt Valsts policiju. Meitenei tika veikta ginekoloģiska apskate, kuras laikā arī apskatīti dzimumorgāni. BKUS ginekoloģe apskates laikā norādīja uz aizdomām par iespējamu seksuālo vardarbību. Šajā gadījumā mazgadīga meitene, kura, iespējams, ir cietusi no seksuālas vardarbības, visticamāk tiks pakļauta atkārtotai tiesu medicīniskai apskatei.

Tiesībsargs secina, ka Bērna mājas darbinieki nav pievērsuši vērību apstāklim, ka, piesaistot ginekologu, bērns var tikt pakļauts atkārtotām ginekoloģiskām pārbaudēm vai atkārtotiem jautājumiem par seksuālās vardarbības pieredzi. Ir jāņem vērā, ka gadījumos, ja ir aizdomas par iespējamu seksuālo vardarbību, par to jāinformē Valsts policija un šajos gadījumos nebūtu vēlams veikt ginekoloģiskas apskates. Ginekologus, kas nāk uz Bērna māju, būtu jāinformē par situāciju un izpētes intervijās noskaidroto, lai apskates laikā netiktu atkārtoti uzdoti jautājumi par piedzīvoto seksuālo izmantošanu.

4.5. Krīzes intervence un atbalsta pasākumi (8. standarts)

Barnahus modeļa kvalitātes 8. standarts paredz, ka cietušie bērni un vardarbības lieciniekiem Bērna mājā jābūt pieejamai rehabilitācijai, kas ietvertu gan bērna vajadzību novērtēšanu, gan terapeitisko palīdzību. Rehabilitāciju nodrošina speciālisti, kas ir speciāli apmācīti un ir jomas eksperti. Bērni un viņu likumiskie pārstāvji saņem pienācīgu informāciju par pieejamo rehabilitāciju un var ietekmēt krīzes intervences un atbalsta pasākumu veikšanas laiku, vietu un režīmu. Kvalitātes standarts nosaka, ka Barnahus tiek nodarbināti pastāvīgie darbinieki, kas ikdienā vajadzības gadījumā bērniem un pārkāpumus neizdarījušiem ģimenes locekļiem/aprūpētājiem nodrošina atbalstu krīzes situācijā.⁶⁹

MK noteikumi Nr. 608 nosaka, ka programmas psihologam ir tiesības veikt bērna psiholoģisko novērtēšanu, ja ar psihologa starpniecību veiktajā intervijā ar bērnu nav iespējams iegūt informāciju par bērnu slimnīcas, bērna dzīvesvietas pašvaldības sociālā dienesta vai bāriņtiesas kompetences jomas jautājumiem. Bērna psiholoģisko novērtēšanu veic psihologs, kurš atbilst Bērnu tiesību aizsardzības likuma 5.² panta pirmajā daļā noteiktajām prasībām⁷⁰ (noteikumu 17. punkts).

⁶⁹ Haldošone, O.L. (2017). Barnahus modeļa kvalitātes standarti: Starpdisciplināras un starpinstitucionālas sadarbības veicināšana darbā ar cietušiem bērniem un vardarbības lieciniekiem. Kopsavilkums latviešu valodā, 37.-39. lpp.

⁷⁰ Sertificēts klīniskās un veselības psiholoģijas vai juridiskās psiholoģijas profesionālās darbības jomā un kuram ir triju gadu profesionālā darbība bērnu vai ģimeņu izpētē.

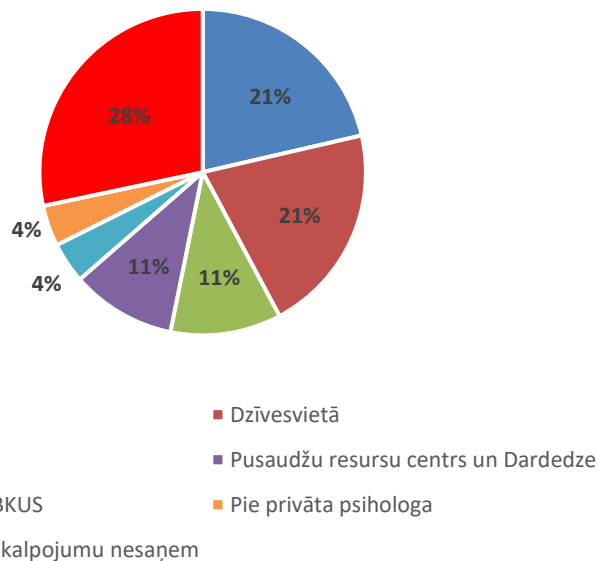
Saskaņā ar BTAL 52. prim panta otrās daļas 1. punktu Bērna mājas uzdevums ir vienuviet nodrošināt vardarbībā cietušā bērna labākajām interesēm atbilstošus intervences pasākumus, tai skaitā psiholoģisko un sociālo atbalstu bērnam un tā nevardarbīgajam tuviniekam. Saskaņā ar MK noteikumu Nr.608 24. punktu bērnam sociālās rehabilitācijas pakalpojums tiek nodrošināts Bērna mājā, ja bērna likumiskais pārstāvis iesniedzis iesniegumu par nepieciešamību bērnam piešķirt sociālās rehabilitācijas pakalpojumu un ja saskaņā ar rekomendācijām minētā pakalpojuma sniegšana nodrošināma Bērna mājā. Saskaņā ar noteikumu 25. punktu Psihologu reģistrā reģistrēti psihologi, kas darbojas klīniskā un veselības psiholoģijas, vai konsultatīvās psiholoģijas profesionālās darbības jomās, var sniegt sociālās rehabilitācijas pakalpojumu Bērna mājā. Saskaņā ar noteikumu 20.5. apakšpunktu Bērna mājā sniedz psihologa vai sociālā darbinieka konsultāciju bērna nevardarbīgajam tuviniekam. Psihologa konsultācijas sniedz Psihologu reģistrā reģistrēti psihologi, kas darbojas klīniskās un veselības psiholoģijas, juridiskās psiholoģijas vai konsultatīvās psiholoģijas darbības jomās.

Vizītes laikā noskaidrots, ka ne visiem Bērna mājā uzņemtajiem bērniem sociālās rehabilitācijas pakalpojums tiek nodrošināts Bērna mājā. 2024. gadā pakalpojumu Bērna mājā saņēma 37 bērni, savukārt 87 bērni to saņēma citur.⁷¹ Satraucoši, ka gandrīz trešdaļa bērnu, kuri ir saņēmuši Bērna mājas pakalpojumu, rehabilitācijas pakalpojumu nesaņem nekur. Bērna mājā tika kopumā sniegtas 192 sociālā darbinieka konsultācijas nevardarbīgajiem vecākiem/likumiskajiem pārstāvjiem un 55 psihologa konsultācijas nevardarbīgajiem vecākiem/likumiskajiem pārstāvjiem.

Bērna mājā rehabilitācija tiek nodrošināta tikai psihologa konsultāciju veidā. Vidēji viens bērns saņem 8 konsultācijas. Maksimālais psihologu konsultāciju skaits vienam bērnam ir bijis 40, bet minimālais – 2.

⁷¹ 36 bērni pakalpojumu saņēmuši dzīvesvietā; 19 bērni citā institūcijā, 18 bērni Pusaudzū resursu centrā un Centrā Dardedze; 7 bērni Atbalsta centros, BKUS; 7 bērni pēc vecāka vēlmes saņem psiholoģisko konsultāciju pie privāta (maksas) psihologa.

Tabula Nr.2: Rehabilitācija vardarbībā cietušajiem bērniem, kuri ir saņēmuši pakalpojumu Bērna mājā, dati par 2024.gadu

BAC ir norādījis, ka apstākļi, kādēļ sociālās rehabilitācijas pakalpojums tiek nodrošināts ārpus Bērna mājas, var būt dažādi - bērna dzīvesvieta ir tālu un nav iespējams izbraukāt uz Bērna māju, bērns jau uzsācis sadarbību ar citu psihologu vai sociālo dienestu, atrodas krīzes centrā un saņem rehabilitācijas pakalpojumu tur, vai pastāv citi objektīvi apstākļi, kādēļ rehabilitācijas pakalpojums nevar tikt sniegts Bērna mājā. BAC norāda, ka arī šajos gadījumos Bērna māja iesaistās, lai pēc iespējas izsekotu tam, lai bērns nonāk pie pakalpojuma sniedzēja un ģimene saņem nepieciešamo atbalstu. Pēc rehabilitācijas pakalpojuma pabeigšanas Bērna māja pieprasa un tai ir tiesības saņemt atgriezenisko saiti no sociālā dienesta vai pakalpojuma sniedzēja sadarbības pārskata formā.⁷²

Vizītes laikā Bērna mājas darbinieki norādīja, ka rehabilitācija bērnam netiek uzspiesta – ja bērns nevēlas uzsākt vai turpināt rehabilitāciju, to pārtrauc. Rehabilitāciju pārtrauc arī gadījumā, ja bērns divas reizes pēc kārtas neierodas uz plānotajām konsultācijām.

Bērna mājā šobrīd netiek veikta rehabilitācijas pakalpojuma, ne arī pielietoto metožu efektivitātes iekšējā izvērtēšana. Bērnā pirms sniegtā rehabilitācijas pakalpojuma (psihologa konsultācijas) tiek veikta traumu simptomu aptauja un tā tiek atkārtota, beidzot rehabilitācijas pakalpojumu. Psihologi paši izvēlas, kādas terapeitiskās metodes darbā ar bērniem pielietot.

⁷² Bērna aizsardzības centra 09.09.2024. vēstule Nr. 1-5/37.

Bērnu rehabilitācijas pakalpojumus Bērna mājā sniedz 7 psihologi (kuri sadala 4 psihologu amata slodzes). Nevienam no Bērna mājas psihologiem nav psihologa sertifikāta.⁷³ Visiem psihologiem tiek īstenota psihologa pārraudzība⁷⁴ un ir noslēgti psihologu-pārraugu līgumi klīniskās un veselības psiholoģijas jomā ar sertificētiem psihologiem, kuri Bērna mājā nestrādā. Tikai vienai psiholoģei pirms darba Bērna mājā ir bijusi darba pieredze ar vardarbībā cietuši bērniem.⁷⁵ Pārējiem psihologiem iepriekšēja pieredze darbā ar vardarbībā cietušajiem bērniem pirms darba uzsākšanas Bērna mājā nav bijusi. Trīs psiholoģes ir apguvušas traumu fokusēto kognitīvi biheiviorālo terapiju, un vēl divas ir apguvušas EMDR⁷⁶ terapiju.

Tādējādi šobrīd faktiski neviens no Bērna mājas psihologiem nav tiesīgs patstāvīgi veikt psihologa profesionālo darbību,⁷⁷ kā arī nav neviena sertificēta psihologa, kas varētu pārraudzīt sniegto rehabilitācijas pakalpojumu (gan bērna vajadzību izvērtēšanu, gan atbalsta pasākumu īstenošanu) Bērna mājā.

Psihologu likuma 12. pants nosaka psihologa profesionālās darbības pamatprincipus. Viens no pamatprincipiem ir kompetences princips, kas paredz, ka psihologs veic psihologa profesionālo darbību tikai tādās situācijās un jomās, kurās viņam ir atbilstoša kompetence, zināšanas un kvalifikācija, kā arī, ja nepieciešams, konsultējas ar citiem kolēģiem vai iesaka citu speciālistu.

Vizītes laikā noskaidrots, ka šķērslis sniegt vardarbībā cietušajiem bērniem rehabilitāciju ir tādēļ, ka bērni bieži nav motivēti runāt par pārdzīvoto un no terapijas atsakās. Pēc vizītes tika lūgts iedot iepazīties ar psihologu sadarbības pārskatiem⁷⁸, visos gadījumos terapija nav sasniegusi vēlamu rezultātu - tā vai nu tiek izbeigta, jo bērns nav vēlējies sadarbību turpināt vai neapmeklē psihologa konsultācijas, vai arī bērnam konstatēta zema motivācija un nevēlēšanās atkārtoti pārrunāt traumatiskos notikumus. Sadarbība tiek pārtraukta, ja bērns divas reizes pēc kārtas neapmeklē konsultācijas.

⁷³ Saskaņā ar Psihologu likuma 1. panta 2. punktu psihologa sertifikāts ir Psihologu sertifikācijas padomes izsniegts dokuments, kas apliecina, ka psihologs ir tiesīgs patstāvīgi veikt psihologa profesionālo darbību noteiktā jomā.

⁷⁴ Saskaņā ar Psihologu likuma 1. panta 5. punktu psihologa pārraudzība ir psihologa un psihologa-pārrauga sistemātiska sadarbība (individuāli vai grupā), kura balstīta uz savstarpēji noslēgtu līgumu un kuras mērķis ir pārraudzīt psihologa profesionālo darbību un pilnveidot viņa profesionālo izpratni un kompetenci, lai nodrošinātu iespējami augstvērtīgāku psiholoģiskās palīdzības sniegšanu un psihologa gatavību patstāvīgi veikt profesionālo darbību.

⁷⁵ [personai H] ir 2 gadu pieredze darbā ar vardarbībā cietušajiem bērniem Centrā Dardedze.

⁷⁶ Eye Movement Desensitization and Reprocessing (EMDR) jeb akustību desensibilizācijas un atkārtotas apstrādes terapija ir psihoterapijas metode, kas ir īpaši efektīva emocionālo traumu terapijā.

⁷⁷ Saskaņā ar Psihologu likuma 1. panta 3. punktu psihologa profesionālā darbība ir psiholoģiskā izpēte (novērtēšana), psihologa atzinuma sagatavošana, konsultēšana un individuāli, grupā vai organizācijā sniegta psiholoģiskā palīdzība, izmantojot profesionālās zināšanas un zinātniski pamatotas metodes.

⁷⁸ Saskaņā ar Psihologu likuma 1. panta 8. punktu sadarbības pārskats ir dokuments, kas atspoguļo psihologa sadarbību ar klientu, tās ietvaros veiktās darbības un izdarītos secinājumus.

Vienā gadījumā sadarbība pārtraukta meitenes atkarību dēļ. 14 gadus vecai meitenei, kura cieta no seksuālās vardarbības, kopumā notika 8 konsultācijas, no kurām 1 netika apmeklēta, bet četras norisinājās attālināti. Sadarbības pārskatā norādīts, ka “konsultāciju laikā [cietusī meitene] izteica, ka viņai nav motivācijas apmeklēt psihologu, jo ir nogurusi no daudzkārtējām konsultācijām pie dažādiem speciālistiem un nevēlas atkārtoti iztirzāt traumatiskos notikumus.” Sadarbības pārskatā ir secināts, ka cietušajai meitenei ir “izteiktas atkarības problēmas un zema motivācija mainīt savu uzvedību un piedalīties psiholoģiskajā konsultēšanas procesā”, tādēļ sadarbība ir izbeigta, sniedzot ieteikumu - pēc nepieciešamības saņemt psiholoģisko konsultēšanu.

Divos gadījumos konstatēts, ka bērns nevēlas vai nav gatavs runāt par piedzīvoto un sadarboties ar psihologu. Vienā gadījumā cietušajam bērnam kopumā tika sniegtas 19 konsultācijas, bet bērna vecākam – divas. Sadarbības pārskatā norādīts, ka meitene “no vienas puses konsultāciju periodā ir atvērta un uz sadarbību vērsta, bet no otras puses izrāda pretestību psihologa piedāvātajām aktivitātēm, uz jautājumiem atbild mainīgi. Tēmas, kas skar pieredzēto vardarbību, tiek pārsvarā noraidītas.” Sadarbības pārskata beigās ir norādīts, ka “uzvedības grūtības, par kurām informēja meitenes audžumamma, sadarbības procesā dinamikā nemainījās, proti, ne saasinājās, ne pasliktinājās.” Otrā gadījumā bērns saņēma 12 konsultācijas, bet vecāks – divas. Sadarbības pārskata secinājumos norādīts, ka bērns “kontakta veido pamazām [...] neuzrāda posttraumatiskā stresa simptomus (PTSS), tomēr noliegšanas skalu rezultāti ir paaugstināti, kas var norādīt uz to, ka meitene, iespējams, izmanto aizsardzības mehānismus, lai izvairītos no apzinātas traumatiskas pieredzes vai ar to saistītajām emocijām. Meitenei tika sniegts emocionālais atbalsts un veikta psihoizglītošana, lai vecinātu izpratni un mazinātu risku iesaistīties potenciāli bīstamās vai riskantās situācijās, kā arī tika veicināta spēja runāt par savām sajūtām un domām.” Sniegts viens ieteikums – pēc nepieciešamības sniegt psiholoģisko konsultēšanu.

Divos gadījumos sadarbība tika pārtraukta, jo bērns neieradās uz norunātajām konsultācijām. Vienā gadījumā konsultācijas sniegtas 2 reizes. Sadarbības pārskatā norādīts, ka bērns “apmeklē pirmās divas konsultācijas, bet uz nākamo ieplānoto konsultāciju neierodas. Pēc vairākiem mēģinājumiem vienoties par konsultāciju laiku, lai pārrunātu turpmāko sadarbību vai sadarbības noslēgšanu, nesniedz nekādu atbildi, tāpēc tiek pieņemts lēmums sadarbību noslēgt.” Sadarbības pārskatā ir sniegts viens ieteikums – ja bērnam rodas motivācija, ieteicams saņemt psiholoģisko palīdzību, lai pārstrādātu traumatisko pieredzi. Otrā gadījumā bērnam kopumā ir bijušas 12 konsultācijas, no kurām 6 nav apmeklētas. Sadarbības pārskata secinājumos norādīts, ka bērns “konsultācijas apmeklē neregulāri, par neierašanos neziņo vai pasaka novēloti. Esot konsultācijā

kopumā ar psihologu sadarbojas un atsaucas uz psihologa piedāvātajam aktivitātēm. Konsultēšanas procesā tika pārrunāts klienta emocionālais stāvoklis, emociju regulēšanas prasmes, kā arī pārrunātas klienta aktualitātes.” Pārskata beigās norādīts, ka “konsultāciju mērķis netika sasniegts, jo [bērns] neapmeklēja rezervētās tikšanās. Sadarbība pārtraukta, jo meitene atkārtoti rezervēja konsultācijas, bet uz tām neierodas.” Sniegts viens ieteikums: pēc nepieciešamības sniegt psihologa konsultācijas.

Tiesībsargs secina, ka šobrīd Bērna mājā rehabilitācija vardarbībā cietušajiem bērniem tiek nodrošināta tikai psihologa konsultāciju veidā, cita veida atbalsta pasākumi netiek nodrošināti. Psihologu konsultācijas sniedz speciālisti, kuriem nav iepriekšējas pieredzes un tiesības veikt patstāvīgu profesionālo darbību. Tas varētu izskaidrot, kādēļ bērni bieži nav motivēti runāt par pārdzīvoto un no terapijas izvairās vai atsakās. Bērna mājā nestrādā sertificēts psihologs, kurš varētu izvērtēt sniegtā pakalpojuma kvalitāti, savukārt nesertificētie psihologi ir noslēguši pārraudzības līgumus ar psihologiem, kuri nestrādā Bērna mājā.

4.6. Kapacitātes un spēju veidošana un preventīvi pasākumi (9. un 10. standarts)

Barnahus modeļa kvalitātes 9. standarts paredz kompetences veidošanu, kas sevī ietver gan spēju nodrošināt speciālistu apmācību Barnahus un citu iesaistīto iestāžu darbiniekiem, gan nodrošināt regulāru pārraudzību, vadīšanu un konsultācijas Barnahus darbiniekiem. Kompetenču pilnveide un pārbaudes nepieciešamas gan saistībā ar atsevišķām lietām, gan lai risinātu profesionālo un personīgo emocionālo spriedzi, izaicinājumus un ētiskas dabas dilemmas darbā ar cietušiem bērniem. Barnahus modeļa 9. standarts ir nozīmīgs, jo Barnahus sniegtos pakalpojumus (gan iztaujāšanas, gan bērna novērtējuma veidošanā, gan sniedzot psiholoģisko palīdzību) jāveic profesionālam un apmācītam personālam. Vairākos Barnahus modeļa kvalitātes standartos ir uzsvērts, ka kompetents un apmācīts personāls ir galvenais rādītājs. Lai nodrošinātu kompetentus darbiniekus un augstu sniegto pakalpojumu kvalitāti, svarīgi nodrošināt pastāvīgu apmācību darba vietā un izglītību Barnahus speciālistiem.⁷⁹

Barnahus modeļa kvalitātes 10. standarts ietver nepieciešamību pēc preventīviem pasākumiem. Pirmkārt, informācijas apmaiņas, informētības veicināšanas veidā. Lai veicinātu pētniecību un nodrošinātu uz pierādījumiem balstītus tiesību aktu un prakses veidošanu, Barnahus tiek apkopoti dati/statistika par vardarbību pret bērniem un starpdisciplinārās/starpinstitucionālās darbības

⁷⁹ Haldošone, O.L. (2017). Barnahus modeļa kvalitātes standarti: Starpdisciplinārās un starpinstitucionālās sadarbības veicināšana darbā ar cietušiem bērniem un vardarbības lieciniekiem. Kopsavilkums latviešu valodā, 40.-41. lpp.

lomu. Otrkārt, ārējo kompetenču veidošanā. Barnahus piedāvā mērķtiecīgas darbības, lai palielinātu ar bērniem un bērnu interesēs strādājošo darbinieku kompetenci un zināšanas, piemēram, organizējot mācību komandējumus, informatīvas tikšanās, lekcijas un gatavojot rakstveida materiālus. Ārējā informētības veicināšana un kompetences veidošana var palīdzēt veicināt sabiedrības informētību un atbalstu, uzlabot speciālistu kompetenci un palielināt lēmuma pieņemēju un likumdevēju atbalstu starpdisciplinārai un starpinstitucionālai atbildes reakcijai.⁸⁰

Saskaņā ar MK noteikumu Nr. 608 6. punktu BAC analizē Bērna mājas īstenošanas statistikas datus, informē uzraudzības padomi par programmas darbību un sniedz padomei priekšlikumus par pasākumiem, kas īstenojami programmas pilnveidei.

Bērna mājā informācija par katru bērnu tiek glabāta un strukturēta tādā veidā, kas ļauj ērti apkopot dažāda veida statistikas informāciju. Arī tiesībsargs pārbaudes lietā varēja saņemt nepieciešamo informāciju par bērniem un viņiem sniegtajiem pakalpojumiem.

MK noteikumu Nr. 608 4. punkts nosaka, ka, lai veicinātu speciālistu izpratni un zināšanas par vardarbības pret bērnu gadījumu vadību un sadarbības lomu darbā ar bērniem, kā arī lai veicinātu programmas pieejamību Latvijas reģionos, BAC izstrādā un īsteno padziļinātas mācību programmas Bērnu tiesību aizsardzības likuma 5.¹ panta otrajā daļā minēto speciālo zināšanu pilnveidei par bērnu saudzējošu pratināšanu; par starpinstitucionālu sadarbību darbā ar bērniem; un par sociālās rehabilitācijas pakalpojumu īstenošanu.

BAC ir sniedzis informāciju, ka 2023. gadā un 2024. gadā Bērna mājas darbības nodrošināšanas ietvarā tika organizētas Centra Dardedze vadītas padziļinātas apmācības un grupu supervīzijas psihologiem 120 h apjomā par darbu ar bērniem, kuri cietuši no seksuālās izmantošanas.⁸¹

Bērna māja informēja, ka 2025. gadā iestādē plānots atkārtot psihologu specializētās apmācības darbam ar bērniem, kas cietuši no seksuālas izmantošanas, kā arī nodrošināt traumu fokusēto kognitīvi biheiviorālās psihoterapijas apmācību un turpmāko supervīziju un NICHD pratināšanas protokola un pratināšanas ar psihologa starpniecību apmācību (tiesnešiem, prokuroriem, advokātiem un izmeklētājiem).

⁸⁰ Haldošone, O.L. (2017). Barnahus modeļa kvalitātes standarti: Starpdisciplināras un starpinstitucionālas sadarbības veicināšana darbā ar cietušiem bērniem un vardarbības lieciniekiem. Kopsavilkums latviešu valodā, 42.-43. lpp.

⁸¹ "Psihologu specializētās mācības darbam ar bērniem, kas cietuši no seksuālas izmantošanas" apmācības 2023. un 2024. gadā 2 grupu ietvarā apguva 47 psihologi, no kuriem lielākā daļa ir iesaistīti valsts vardarbības programmā cietušo bērnu atbalstam un ir gatavi sadarboties ar Sociālo dienestu. Apmācīto psihologu dati un prakses vieta pieejami BM mājaslapā: <https://www.bernajamaja.lv/specialistiem/psihologi-regionos-1>.

Bērna mājas psihologi papildus ir apguvuši 24 stundu mācības par NICHD intervēšanas protokola lietošanu un 2025. gada februārī ir uzsāktas mācības Nacionālajā bērnu aizstāvības centrā “Bērnu kriminālistiskā intervēšana”.⁸²

Vienlaicīgi jānorāda, ka Bērna mājā strādājošajiem psihologiem trūkst regulāras pārraudzības, vadīšanas un konsultāciju, jo nav atbilstoši kvalificētu speciālistu, kas šādu pārraudzību un vadību varētu sniegt (skat. atzinuma 4.3. un 4.5. punktu). Bērna mājas speciālisti nevar arī sniegt nepieciešamo atbalstu un apmācību citiem speciālistiem, kas darbojas ar vardarbībā cietušajiem bērniem, jo viņiem trūkst atbilstošas profesionālās kvalifikācijas, lai to darītu.

4.7. Bērna labāko interešu ievērošana (1. standarts)

Barnahus modeļa kvalitātes 1. standarts ir prioritārs un tā īstenošana iespējama tikai, ja tiek pilnvērtīgi īstenoti visi pārējie modeļa standarti. 1. standartā ir iekļauti trīs pamatprincipi, kas nosaka starpdisciplināro praksi un lēmumu pieņemšanu Barnahus. Šie principi tiek iedzīvināti, nodrošinot 5.–10. standartā noteikto pamatfunkciju izpildi. Principu īstenošana iespējama, pateicoties 2.–4. standartā noteiktās institucionālās sistēmas un organizatoriskās struktūras starpniecībai.⁸³ Šie principi ir izšķiroši, lai novērstu cietušā bērna retraumatizāciju, kas ir Barnahus modeļa centrālais mērķis. Pamatprincipi ir vērsti uz to, lai, pirmkārt, nodrošinātu, ka praktiskajā darbā un lēmumu pieņemšanā uzmanības centrā ir bērna labākās intereses. Otrkārt, lai bērna tiesības tikt uzklautam tiek ievērotas, neradot retraumatizāciju, tostarp visu laiku nodrošinot pietiekamas informācijas sniegšanu. Treškārt, lai aizsardzības, palīdzības un tiesvedības procesi tiek īstenoti savlaicīgā veidā.⁸⁴

Saskaņā ar BTAL 52. prim panta otrās daļas 1. punktu Bērna mājas mērķis ir vienuviet nodrošināt vardarbībā cietušā bērna labākajām interesēm atbilstošus intervences pasākumus. MK noteikumu Nr.608 2. punkta 1. apakšpunkts nosaka, ka Bērna mājas pakalpojums tiek sniegts atbilstoši bērna labākajām interesēm. Noteikumu 2. apakšpunkts paredz, ka Bērna mājas pakalpojums tiek nodrošināts bez kavēšanās un atkārtotas iztaujāšanas. Noteikumu 10.3. un 12.3. apakšpunkts nosaka BAC pienākumu informēt bērnu un bērna likumisko pārstāvi vai uzticības personu, ja bērns ir atzīts par cietušo kriminālprocesā, par darbībām, kādas ir plānots veikt Bērna mājas programmas ietvaros, un nodrošina iespēju klātienē aplūkot programmas īstenošanas telpas. Noteikumu

⁸² National Children's advocacy center "Forensic interviewing of children".

⁸³ Haldorsson, O. L. (2017). Barnahus Quality Standards: Guidance for Multidisciplinary and Interagency Response to Child Victims and Witnesses of Violence, p. 30.

⁸⁴ Haldošone, O.L. (2017). Barnahus modeļa kvalitātes standarti: Starpdisciplināras un starpinstitucionālas sadarbības veicināšana darbā ar cietušiem bērniem un vardarbības lieciniekiem. Kopsavilkums latviešu valodā, 13.-15. lpp.

22.1. apakšpunkts nosaka, ka bērnam sniedz informāciju par programmas ietvaros un pie citiem pakalpojumu sniedzējiem sniedzamo atbalstu (rekomendāciju) saturu bērna vecumam un briedumam atbilstošā veidā.

Tiesībsargs pārbaudes lietā ir secinājis, ka Bērna māja šobrīd veiksmīgi īsteno standarta otro un trešo pamatprincipu. Pakalpojumi Bērna mājā tiek sniegti bez nepamatotas kavēšanās. Pārbaudes lietā nav iegūtas ziņas, kas liecinātu, ka bērna viedoklis un piekrišana nav iegūta atbilstošā veidā. Vizītes laikā tika uzrādītas aptaujas anketas, kas tika izdalītas bērniem pēc Bērna mājas pakalpojuma saņemšanas. Bērni atzinīgi novērtēja gan telpu izkārtojumu, gan sadarbību ar Bērna mājas darbiniekiem.

Taču kvalificētu speciālistu trūkums⁸⁵, kas varētu veikt bērna pratināšanu, ka arī pārraudzīt bērnu intervēšanu un vardarbībā cietušajiem bērniem sniegto rehabilitāciju un psiholoģisko atbalstu gadījumos, kad to veic psihologi, kuriem saskaņā ar Psihologu likumu nav tiesību veikt patstāvīgu profesionālo darbību (kaut gan MK noteikumi Nr. 608 to pieļauj), rada bažas par bērna labāko interešu ievērošanu Bērna mājā.

Labklājības ministrija un BAC neuzskata, ka Bērna mājas psihologiem trūktu atbilstošas kvalifikācijas vai pieredzes. Šobrīd tiesiskais regulējums neizvirza konkrētas prasības, kuras nepieciešamas psihologiem, kas veic bērna pratināšanu. Tādējādi Labklājības ministrijas ieskatā nav šķēršļu pieļaut, ka bērna pratināšanu veic psihologs bez sertifikāta vai pieredzes pratināšanā.⁸⁶ Arī Prokuratūras ieskatā⁸⁷ tiesību akti pieļauj nesertificētiem psihologiem, kuri ir reģistrēti Psihologu reģistrā un līdz sertifikāta iegūšanai ir noslēgts līgums ar psihologu – pārraugu, veikt bērna pratināšanu. Taču Psihologu sertifikācijas padomes ieskatā pratināšanu nevar veikt psihologs, kurš profesionālo darbību veic sadarbībā ar psihologu-pārraugu un kuram nav psihologa sertifikāta.⁸⁸

Vienlaicīgi Prokuratūra ir norādījusi, ka būtu vēlams noteikt, ka psihologam, kas veic starpniecību bērna nopratināšanā, jābūt apmācītam psihologa darbam ar bērniem kriminālprocesā. Šādi

⁸⁵ Skat. atzinuma 4.3., 4.5. un 4.6. sadaļu.

⁸⁶ Labklājības ministrijas 12.06.2024. atbilde Nr. 33-7-01/986 Biedrības "Latvijas Juridiskās psiholoģijas asociācija" [..] [personai A].

⁸⁷ Prokuratūras 04.04.2024. atbilde Nr. N-124-2024-00049 [personai A].

⁸⁸ Vairāk par Psihologu sertifikācijas padomes viedokli skat. atzinuma 4.3. sadaļā, kā arī atzinumam pievienotajā pielikumā - Psihologu sertifikācijas padomes 23.09.2024. atbildē tiesībsargam.

atbilstības kritēriji psihologiem pakāpeniski ir jāievieš psihologu darbību reglamentējošajos normatīvajos aktos, nevis Kriminālprocesa likumā.⁸⁹

BAC ir norādījis, ka “Attiecībā uz prasmēm veikt cietušo bērnu nopratināšanu Latvijā ir ļoti mazs speciālistu loks, kam ir šādas prasmes, nav vienotu prasību vai strukturētu apmācību, kā šīs prasmes apgūt. Atsevišķi speciālisti, tādi kā [persona I], [persona G] un [persona A] ir daži esošie speciālisti, kas līdz Bērna mājas darbības uzsākšanai veica cietušo bērnu nopratināšanu Valsts policijas vajadzībām. Šo speciālistu skaits valstī nav pietiekams un nebija arī iespējama to piesaiste psihologa darbam Bērna mājā, tā kā visas trīs speciālistes vienlaicīgi ir arī tiesu psiholoģijas ekspertes un nodarbinātas citur. Lai veidotu kvalitatīvu pakalpojumu, viens no Bērna mājas primārajiem uzdevumiem bija nodrošināt to psihologu apmācības, kas veiks cietušo bērnu nopratināšanu.” Bērna mājas vadība ir norādījusi, ka valstī šobrīd ir katastrofāli maz speciālistu, kuri varētu veikt bērnu pratināšanu vai tiesu ekspertīzes. Bērna mājas vadības ieskatā tiek veiktas darbības, lai apzināti noturētu šauru speciālistu loku, kas to var veikt, neļaujot jauniem specialistiem kvalificēties juridiskās psiholoģijas darbības jomā. Bērna mājas izsludinātajos konkursos uz psihologa amata vietu, kuros tika izvirzīta prasība pēc psihologa sertifikāta un atbilstošas pieredzes, nav pieteicies neviens atbilstošs kandidāts, bet tie psihologi, kuri bija nodarbināti līdz Bērna mājas atvēršanai, ir beiguši darba tiesiskās attiecības.

BAC, nevarot piesaistīt psihologus, kuriem ir tiesības veikt patstāvīgu psihologa profesionālo darbību un kuriem būtu atbilstoša pieredze darbā ar vardarbībā cietušajiem bērniem, uzsvaru lika uz psihologu apmācību.

BAC ir norādījis, ka Bērna mājas psihologu kvalifikācijas jautājums tika izskatīts un kvalifikācija atzīta par atbilstošu Psihologu likuma un Kriminālprocesa likuma prasībām arī Bērna mājas uzraudzības padomē 2024. gada 21. maijā.

Kopumā var secināt, ka šobrīd kvalificētu psihologu trūkums Bērna mājā tiek pamatots ar normatīvo regulējumu, kas neaizliedz šādu situāciju, kā arī ar grūtībām piesaistīt atbilstoši kvalificētus psihologus, jo tie nav pieejami.

Tiesībsargs nepiekrīt, ka tiesību akti pieļauj, ka Bērna mājā tiek nodarbināti tikai nesertificēti psihologi. Bērna labāko interešu prioritātes princips pieprasa tiesību aktus interpretēt tādējādi, lai prioritāri nodrošinātu bērna tiesības un intereses. Vardarbībā cietušo bērnu interesēm neatbilstoši

⁸⁹ Prokuratūras 04.04.2024. atbilde Nr. N-124-2024-00049 [personai A].

ir tiesību aktus interpretēt tādējādi, ka speciāli izveidotā iestādē, kas sniedz atbalstu un rehabilitāciju vardarbībā cietušiem bērniem un viņu nevardarbīgajiem tuviniekiem, netiek nodarbināts neviens psihologs, kuram ir tiesības veikt patstāvīgu psihologa profesionālo darbību saskaņā ar Psihologu likumu un kuram būtu vērā ņemama iepriekšējā darba pieredze ar vardarbībā cietušajiem bērniem. Lai arī tiesībsarga ieskatā būtu pieļaujams, ka Bērna mājā psihologu profesionālo darbību īsteno psihologs bez sertifikāta (kuram nav tiesību veikt patstāvīgu psihologa profesionālo darbību), šī psihologa veiktās darbības būtu jāuzrauga un atbildība jāuzņemas Bērna mājā nodarbinātam psihologam-pārraudam, kurš vienlaicīgi varētu īstenot arī sniegtās sociālās rehabilitācijas kvalitātes uzraudzību, kā arī pārraudzīt ar bērniem veiktās izpētes intervijas.

Lai izpildītu vienu no Bērna mājas prioritārajiem izveides mērķiem - uzlabot kriminālprocesā izmantoto pierādījumu kvalitāti, kas saistīti ar vardarbību pret bērnu, nodrošinot, ka vardarbībā cietušā bērna nopratināšanu Bērna mājā veiks ar pieredzējuša un jomā augsti kvalificēta psihologa starpniecību,⁹⁰ - psihologiem, kuri Bērna mājā veic bērnu pratināšanu, būtu jābūt sertificētiem juridiskās psiholoģijas profesionālās darbības jomā, ar triju gadu profesionālo pieredzi bērnu vai ģimeņu izpētē un apguvušiem padziļinātu mācību programmu speciālo zināšanu pilnveidei par bērnu saudzējošu nopratināšanu.

Tiesībsarga ieskatā ir nepieciešams veikt tiesību aktu grozījumus, lai bērniem, kuri ir cietuši no vardarbības, tiek sniegts atbilstošs atbalsts un palīdzība un novērstu, ka tiesību akti tiek interpretēti pretēji bērnu labāko interešu principam.

Secinājumi pārbaudes lietā

Ar šo atzinumu pārbaudes lietu pabeidzu, secinot:

- 1) Latvijas nacionālais regulējums paredz Bērna mājā īstenot visus 10 Barnahus modeļa kvalitātes standartus.
- 2) Bērna māja šobrīd veiksmīgi īsteno Barnahus modeļa 2.–4. standartu, kas attiecas uz institucionālo sistēmu un organizatorisko struktūru, piemēram, nodrošināt starpinstitucionālo sadarbību un bērniem piemērotu vidi. Uzlabojama ir Bērna mājas mērķgrupas definēšana. Savukārt modeļa 5.–10. standarts, kas paredz Bērna mājas pamatfunkcijas un konkrētas darbības, ko veic Bērna māja, piemēram, starpinstitucionāla

⁹⁰ Tiesību akta projekta Nr. 23-TA-626 "Kārtība, kādā tiek īstenota starpinstitucionālās sadarbības programma "Bērna māja"" sākotnējās ietekmes (ex-ante) novērtējuma ziņojums (anotācija).

lietas vadība, izmeklēšanas intervijas (pratināšanas) vai rehabilitācijas pakalpojumi, netiek pienācīgi nodrošināti.

- 3) Ir izveidots labs institucionālais ietvars, lai īstenotu Barnahus modeļa kvalitātes 2. standartu – vienuviet nodrošināt vairāku nozaru pārstāvniecību (ārstniecisko, sociālo un tiesībsargājošo), taču modeļa kvalitātes 5. standarta nodrošināšana būtu uzlabojama. Bērna mājas institucionālā uzbūve ir pielāgota tādējādi, lai tā varētu nodrošināt efektīvu starpinstitucionālo sadarbību lietās, kur bērns ir cietis no vardarbības, tādēļ visām lietām, kurās ir cietis bērns no seksuālas vardarbības, būtu nepieciešama starpinstitucionāla gadījuma vadība, ko īstenotu Bērna māja.
- 4) Bērna māja varētu kļūt par vietu, kur bērnam visa kriminālprocesa laikā būtu pieejama atbalsta persona, kas sniegtu ne tikai bērnam nepieciešamo palīdzību, bet arī proaktīvi rīkotos gadījumos, ja bērna intereses un tiesības kriminālprocesā netiktu atbilstoši pārstāvētas.
- 5) Bērna mājas ēkas izvietojums un izkārtojums ir pieejams bērniem ar īpašām vajadzībām un arī maziem bērniem. Taču ir uzlabojama psihologu spēja sniegt pakalpojumus bērniem, kuriem ir garīga rakstura traucējumi vai kuri ir pirmsskolas vecumā.
- 6) Lietu īpatsvars, kas aptver bērnus, kuri nav cietuši no vardarbības, bet kuriem ir konstatējamās sociāla rakstura problēmas un riski, var ietekmēt iestādes kapacitāti visaptveroši pārraudzīt vardarbībā cietušo bērnu lietas atbilstoši Barnahus modeļa kvalitātes 5. standartam.
- 7) Bērna mājā pratināšanas organizēšana notiek saskaņā ar Barnahus kvalitātes 6. standartu – tā tiek audiovizuāli ierakstīta, to veic izmantojot NCHID protokolu, atsevišķā telpā procesa virzītājs novēro procesu un sniedz norādījumus psihologam.
- 8) Kopš Bērna mājas izveides ir samazinātas prasības psihologiem, ar kuru starpniecību veic bērnu pratināšanu. Bērna mājā īstenotā prakse, ka bērnu, kuri cietuši no seksuālās izmantošanas, pratināšanu veic psihologi, kuriem nav tiesību veikt patstāvīgu psihologa profesionālo darbību un kuriem nav iepriekšējās darba pieredzes ar vardarbībā cietušiem bērniem, ir pretrunā bērna labāko interešu principam.
- 9) Izpētes intervijām, kuras veic Bērna mājā, ja tās veic psihologs bez sertifikāta un atbilstošas pieredzes, būtu jānotiek tiešā psihologa-pārtrauga pārraudzībā, nepieļaujot, ka bērnam tiek uzdoti jautājumi ārpus sociālā dienesta, bāriņtiesas vai ārstniecības personas kompetences.

- 10) Nacionālais psihiskās veselības centrs ir atteicis piesaistīt tiesu psihiatrijas ekspertus darbam Bērna mājā, tādējādi neveicinot cietušā bērna tiesības vienuviet saņemt nepieciešamās ekspertīzes.
- 11) Bērna mājā būtu jāuzlabo sadarbība ar ginekologiem – ginekologam nebūtu atkārtoti jāuzdod jautājumi, kas jau ir noskaidroti izpētes intervijās – ārsts ar tiem var iepazīties pirms apskates. Tāpat būtu jāizvērtē nepieciešamība veikt pilnu ginekoloģisku apskati gadījumos, ja meitenēm nav ginekoloģisku sūdzību vai ja ir zināms, ka meitenei visticamāk tiks veikta tiesu medicīniskā ekspertīze.
- 12) Piesaistot ekspertus Bērna mājas bērniem, tiek ņemts vērā dzimuma aspekts.
- 13) Šobrīd Bērna mājā rehabilitācija vardarbībā cietušajiem bērniem tiek piedāvāta tikai psihologa konsultāciju veidā, cita veida atbalsta pasākumi netiek nodrošināti. Psihologu konsultācijas sniedz speciālisti, kuriem nav iepriekšējas pieredzes un tiesības veikt patstāvīgu profesionālo darbību. Bērna mājā nestrādā sertificēts psihologs, kurš varētu izvērtēt rehabilitācijas pakalpojuma kvalitāti, savukārt nesertificētie psihologi ir noslēguši pārraudzības līgumus ar psihologiem, kuri nestrādā Bērna mājā. Vairumā gadījumu bērni nepieciešamo atbalstu nesaņem, jo nav motivēti runāt par pārdzīvoto un no terapijas izvairās vai atsakās.
- 14) Bērna mājā tiek organizētas mācības profesionāļiem darbā ar vardarbībā cietušajiem bērniem, kuras īsteno ārpakalpojuma veidā.
- 15) Bērna mājā informācija par katru bērnu tiek glabāta un strukturēta tādā veidā, kas ļauj ērti apkopot dažāda veida statistikas informāciju un veikt statistikas analīzi.
- 16) Ir konstatējami trūkumi tiesību aktos, kas pieļauj, ka Bērna mājā bērna pratināšanu veic nesertificēti psihologi, kā arī netiek pārraudzītas bērnu izpētes intervijas un vardarbībā cietušajiem bērniem sniegtās rehabilitācijas kvalitāte un atbilstība kvalitatīvai psihologa profesionālajai darbībai.
- 17) Valstī trūkst speciālistu, kas var veikt tiesu psihiatriskās ekspertīzes un tiesu psiholoģiskās ekspertīzes.
- 18) Valstī ir jāveicina kvalificētu speciālistu pieejamība darbā ar vardarbībā cietušajiem bērniem – gan nodrošinot bērniem sociālo rehabilitāciju, gan arī īstenojot kriminālprocesuālās darbības.

Tiesībsarga rekomendācijas

Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 65.² panta 3. punktā noteikto, ka tiesībsargs iesniedz priekšlikumus, kas veicina bērna tiesību ievērošanu, aicinu:

Latvijas Republikas Saeimu:

1. Iepazīties ar tiesībsarga atzinumu, secinājumiem un rekomendācijām.
2. Papildināt Bērnu tiesību aizsardzības likuma 5.² pantu, nosakot, ka bērna pratināšanu saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 153. panta pirmo daļu ir tiesīgs veikt psihologs, kurš sertificēts juridiskās psiholoģijas profesionālās darbības jomā un kuram ir triju gadu profesionālā darbība bērnu vai ģimeņu izpētē.

Ministru kabinetu:

1. Iepazīties ar tiesībsarga atzinumu, secinājumiem un rekomendācijām.
2. Ņemot vērā, ka Bērna māja tika izveidota kā vieta, kurā strādā augsti kvalificēti speciālisti, veikt grozījumus Ministru kabineta 2023. gada 24. oktobra noteikumos Nr. 608 "Kārtība, kādā tiek īstenota starpinstitucionālās sadarbības programma "Bērna māja"", kas paredzētu, ka:
 - 2.1. Bērnu, kuri ir cietuši no seksuālas izmantošanas, pratināšanu veic juridiskajā psiholoģijā sertificēti psihologi, kuri ir apguvuši speciālās zināšanas par bērnu saudzējošu pratināšanu.
 - 2.2. Bērna mājā psiholoģiskā atbalsta sistēmu uzrauga klīniskā un veselības psiholoģijā, juridiskā psiholoģijā vai konsultatīvā psiholoģijā sertificēts psihologs ar vismaz 3 gadu darba pieredzi vardarbībā cietušo bērnu rehabilitācijā.
 - 2.3. Saskaņā ar noteikumu 25. punktu sniegto sociālās rehabilitācijas pakalpojumu, ja to sniedz nesertificēts psihologs, pārrauga Bērna mājā nodarbināts klīniskajā un veselības psiholoģijā, juridiskajā psiholoģijā vai konsultatīvajā psiholoģijā sertificēts psihologs ar vismaz 3 gadu darba pieredzi vardarbībā cietušo bērnu rehabilitācijā.
 - 2.4. Saskaņā ar noteikumu 16.1. apakšpunktu veiktās intervijas, ja tās veic nesertificēts psihologs, pārrauga Bērna mājā nodarbināts klīniskā un veselības psiholoģijā, juridiskā psiholoģijā vai konsultatīvā psiholoģijā sertificēts psihologs ar vismaz 3 gadu darba pieredzi vardarbībā cietušo bērnu rehabilitācijā.
3. Veicināt juridiskajā psiholoģijā sertificētu psihologu pieejamību, kuri var īstenot kriminālprocesuālās darbības darbā ar vardarbībā cietušajiem bērniem.
4. Veicināt tiesu psihiatrijas un tiesu psiholoģijas ekspertu pieejamību.

5. Nodrošināt tiesu psihiatrijas ekspertu piesaisti darbam Bērna mājā, lai vardarbībā cietušajam bērnam var vienuviet veikt kriminālprocesā nozīmētās ekspertīzes.

Labklājības ministriju un Bērnu aizsardzības centru:

1. Iepazīties ar tiesībsarga atzinumu, secinājumiem un rekomendācijām.
2. Nodrošināt visu Bērna mājā nonākušo bērnu iespējamās seksuālās izmantošanas gadījumu vadību. Šim nolūkam piesaistīt papildu sociālā darbinieka amata vietas.
3. Nodrošināt Bērna mājas psihologiem mācības darbam ar pirmsskolas vecuma bērniem un bērniem ar garīga rakstura traucējumiem.
4. Nodrošināt, ka Bērna mājas rehabilitācijas pakalpojuma kvalitāti uzrauga klīniskajā un veselības psiholoģijā, juridiskajā psiholoģijā vai konsultatīvajā psiholoģijā sertificēts psihologs, kuram ir vismaz 3 gadu darba pieredze vardarbībā cietušo bērnu rehabilitācijā.
5. Nodrošināt, ka Bērna mājas psihologu, kuri nav ieguvuši sertifikātu un sniedz rehabilitācijas pakalpojumu vardarbībā cietušajiem bērniem un viņu tuviniekiem vai veic izpēti intervijas, pārraudzību īsteno Bērna mājā nodarbināts klīniskajā un veselības psiholoģijā, juridiskajā psiholoģijā vai konsultatīvajā psiholoģijā sertificēts psihologs, kuram ir ne mazāk kā 3 gadu pieredze darbā ar cietušajiem bērniem.
6. Uzlabot Bērna mājas sadarbību ginekologiem – ginekologam nebūtu atkārtoti jāuzdod jautājumi, kas jau ir noskaidroti izpēti intervijās vai kas skar piedzīvoto seksuālo vardarbību, kā arī nepieļaut, ka tiek veikta pilna ginekoloģiska apskate gadījumos, ja meitenēm nav ginekoloģisku sūdzību un ir aizdomas par bērna seksuālo izmantošanu.
7. Paplašināt bērniem, kuri ir cietuši no vardarbības, sniegto rehabilitācijas pakalpojumu klāstu, piedāvājot arī cita veida pakalpojumus, ne tikai bērna psiholoģisko konsultēšanu.
8. Nodrošināt, ka bērnu, kuri ir cietuši no seksuālās izmantošanas, pratināšanu veic psihologi, kuri ir sertificēti juridiskajā psiholoģijā un kuri ir apguvuši speciālās zināšanas par bērnu saudzējošu pratināšanu.

Valsts policiju:

1. Iepazīties ar tiesībsarga atzinumu un tam pievienotajiem pielikumiem.
2. Turpmāk nepieļaut, ka no seksuālās izmantošanas cietušo bērnu pratināšanu veic psihologs, kuram nav tiesības veikt patstāvīgu profesionālo darbību (nav ieguvis psihologa sertifikātu).

Bērna mājas uzraudzības padomi:

1. Iepazīties ar tiesībsarga atzinumu un tam pievienotajiem pielikumiem.
2. Veicināt bērna labāko interešu principa ievērošanu Bērna mājā.

Lūdzu par paveikto un plānoto tiesībsarga rekomendāciju ieviešanā informēt **līdz 2025. gada 1. decembrim**.

Pielikumā:

- 1) Barnahus modeļa kvalitātes standarti un Latvijas tiesiskais regulējums uz 10 lpp.
- 2) Psihologu sertifikācijas padomes 23.09.2024. atbilde tiesībsargam uz 5 lpp.
- 3) Labklājības ministrijas 12.06.2024. atbilde Nr. 33-7-01/986 biedrības "Latvijas Juridiskās psiholoģijas asociācija" [..] [personai A] uz 6 lpp.

Tiesībsargs

Juris Jansons